

Příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí

Bc. Barbora Menšíková

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora MENŠÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H110019**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu metodou rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Vyvození závěrů výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2003. ISBN 80-86429-19-9.

NOVÁK, Tomáš. Rodičovské judo - Dítě během rozvodového řízení. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-000-2-6.

NOVÁK, Tomáš. Jak předejít krizi v manželství. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0935-X.

SMITH, Heather. Děti a rozvod. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

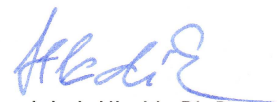
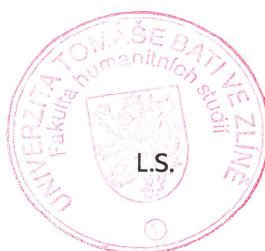
Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 17.4.2013

.....
Mimoňák

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje tématu příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí. Teoretická část je zaměřena na definici rodiny, její vývoj, typy a funkce, na práva a potřeby dětí, na rozvoj dětí v jednotlivých obdobích raného věku. Dále se věnuje rozchodu rodičů, jeho příčinám, následné úpravě práv a povinností k dětem a úpravě styku. V praktické části diplomové práce je prezentován výzkum, jehož snahou bylo zjistit, jaké jsou příčiny rozchodů rodičů v době raného dětství dětí.

Klíčová slova: rodina, dítě, rodiče, příčina, rozchod

ABSTRACT

The thesis is devoted to the topic of causes of the break up of families with small children. The theoretical part is focused on defining families, its development, type and function, on children's development in all stages of early childhood. The thesis then focuses on parents' break up, its reasons, following amended rights and duties and custody rights to children. The practical part of the thesis presents the research, the aim of which was to find out the causes of family break ups with children in their early childhood.

Keywords: family, child, parents, cause, gauge

Poděkování:

Děkuji tímto panu Doc. Jaroslavu Balvínovi za odborné vedení a pomoc při psaní mé diplomové práce.

Motto:

„...nevyslovená, ale hluboce prožívaná a často zanedbávaná bolest dětí ... prosté hrdinství dětí a jejich dojemná snaha skrýt utrpení, jako by chtěly uchránit dospělé před příliš velkou bolestí.“

Maurice Sendak

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM.....	12
1.1 RODINA	14
1.2 RANÉ DĚTSTVÍ DÍTĚTE	14
1.3 RODIČE.....	15
2 RODINA A DÍTĚ	16
2.1 VÝVOJ, TYPY A FUNKCE RODINY	17
2.2 PRÁVA A POTŘEBY DĚTÍ.....	20
2.3 JEDNOTLIVÁ OBDOBÍ DÍTĚTE RANÉHO VĚKU	21
3 ROZCHOD RODIČŮ	25
3.1 PŘÍČINY ROZCHODŮ	27
3.2 NÁSLEDNÁ ÚPRAVA PRÁV A POVINNOSTÍ K DĚTEM.....	28
3.3 ÚPRAVA A ZÁKAZ STYKU.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	34
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU.....	34
4.2 DRUH VÝZKUMU	35
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	35
4.4 METODA VÝZKUMU	37
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	39
5 REALIZACE VÝZKUMU	41
5.1 ZÍSKÁVÁNÍ DAT	41
5.2 REALIZACE ROZHOVORU	41
5.3 ANALÝZA DAT.....	42
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	56
6.1 KATEGORIE UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ.....	56
6.2 KATEGORIE TRANSGENERAČNÍ PŘENOS	56
6.3 KATEGORIE VÍRA	57
6.4 KATEGORIE TRADICE	57
6.5 KATEGORIE OKOLNOSTI.....	57
6.6 KATEGORIE RODINNÉ VZTAHY	58
7 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	59

ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	65
SEZNAM TABULEK.....	66
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Rozpad rodin se v posledních letech stává velkým problémem, kterému se věnuje mnoho odborníků.

Z všemožných studií jasně vyplývá, že podstata člověka je již položena v útlém dětství a vyspělé chování jedince v dospělosti je výsledkem toho, v jakém prostředí dítě žilo.

Je jasné, že partneři se během soužití mohou ocitnout v situaci, kdy se jim ukončení vztahu jeví jako nejlepší řešení. Pokud je ale v rodině dítě, neexistuje žádný věk, v němž by rozchod rodičů dítěti neublížil. V tomto případě je velmi nutné zvážit, zda rozchod je opravdu jediným možným řešením nebo je ještě čas vše zachránit a pracovat na své zralosti. Partneři by se neměli bát využít pomoci odborníka. Pokud je však rozchod partnerů nevyhnutelný, měli by si uvědomit, že byly časy, kdy se milovali a z jejich lásky se jim narodilo dítě. A i když se vzájemně odcizili, měli by se k sobě chovat z úctou, aby dítě ještě více netrpělo.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je vymezena ve třech kapitolách. První kapitola seznamuje čtenáře se základní terminologií vybraného tématu. Druhá kapitola se zabývá vývojem, typy a funkcí rodiny, právy, potřebami dětí a jednotlivými obdobími dítěte raného věku. Třetí kapitola nastiňuje příčiny rozchodů rodičů, následnou úpravu práv a povinností, úpravu a zákaz styku. Praktická část je rozdělena do čtyř kapitol, a to na metodologii výzkumu, realizaci výzkumu, interpretaci výsledků výzkumu, shrnutí výsledků výzkumu a doporučení pro praxi.

Pro psaní diplomové práce na výše uvedené téma jsem se rozhodla z toho důvodu, neboť pracuji jako sociální pracovnice na úseku sociálně právní ochrany dětí a téměř každý den se setkávám s rozchody rodičů a rozpadem rodin. Častokrát je mi z toho až smutno, kolik dětí bude opět žít v neúplné rodině bez jednoho rodiče. Mám dojem, že v poslední době se velmi málo lidí snaží tyto problémy řešit. Spíše dají přednost jednodušší cestě zábavy a užívání si života naplno a již nepřemýšlí o tom, že jejich dítě touží po normální rodině, kde jejich rodiče spolu žijí šťastně. Mnohdy však tito lidé přijdou na to, že i s novým partnerem mají obdobné, ne-li stejné problémy a rozjíždí se vše nanovo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

O použité české literatuře

Důležitým českým autorem uvedeným v této diplomové práci byl PhDr. Eduard Bakalář. Vystudoval psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Působil na dětské a dospělé psychiatrii, ve výzkumu lidského faktoru v personalistice a v poslední řadě v poradně pro rozvodové a porozvodové problémy s dětmi. Průběžně byl také činný jako soudní znalec z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie. Jako externista přednášel na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy rozvodovou tematiku. Publikoval v oblasti společenských her a překládal odbornou literaturu. Ve své knize Rozvodová tematika a moderní psychologie, na které spolupracoval Eduard Bakalář spolu s dalšími autory, se zabývá možnostmi hledání preventivní péče a nápravy možných škod, které přelomové momenty v životě rodiny přinášejí. Kniha není určena pouze psychologům, ale rovněž všem v pomáhajících profesích. V knize je autory upozorňováno na tradované mýty, předsudky a stereotypy ve spojitosti s péčí o děti. Opakovaně je zde upozorňováno na důležitost dobrého vztahu dítěte s oběma rodiči.

Dalším českým autorem, který nás při psaní diplomové práce velmi inspiroval byl PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, PhD. V průběhu své profesní dráhy přednášel policejní psychologii pro studenty v osmnáctiměsíčním pomaturitním studiu na střední policejní škole, vyučoval etiku na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy, hodnotil zájemce o osvojení dětí, ověřoval psychologické dopady neplodnosti, věnoval se psychologickému poradenství orientovanému především na rodinné vztahy, zabýval se církevně-pastorální psychologií. V roce 2006 pracoval jako konzultant pro veřejného ochránce práv a přednášel psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Kniha Partneři a rozchody je určena pro lidi, kteří se nacházejí v těžkém období rozchodu a objasňuje, proč k rozchodu došlo, co se právě děje a co bude pravděpodobně následovat, a také na co je dobré se přichystat. Přispívá k tomu, aby si partneři uvědomili psychologickou zákonitost rozchodu. Kniha je psána nejen pro ty, kdo procházejí rozchodem, ale text je vhodný také pro odborníky, kteří se snaží partnery provázet na jejich nelehké cestě.

O použité zahraniční a cizojazyčné literatuře

Ze zahraniční literatury, která nás při psaní diplomové práce velmi zaujala, je kniha klinického psychologa Richarda A. Warshaka, PhD., s názvem *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Warshak ve svém díle vyzývá ke změně přístupu při rozhodování o svěření dětí do porozvodové péče, při kterém by se mělo v první řadě dbát na faktické potřeby dětí. Jeho kniha je určena nejen pro odbornou veřejnost, ale pro všechny, kteří jsou rozvodem jakkoli zasaženi. Richard A. Warshak je klinický psycholog. Patří mezi přední americké znalce problematiky postavení dítěte v porozvodové situaci. Působí jako profesor v Jihozápadním lékařském centru při Univerzity of Texas v Dallasu.

Další zahraniční publikací, která nás ovlivnila při psaní teoretické diplomové práce je dílo autorky Heather Smith pojmenované *Děti a rozvod*. Autorka knihy dává čtenářům řadu informací a podnětů, které mohou pomoci dětem a jejich rodičům rozvodovou situaci zvládnout a vyhnout se tak zbytečným obtížím. Autorka této knihy chce obzvláště přispět k tomu, aby rodiče lépe porozuměli emocím svých dětí v tak obtížných situacích. Stejně tak i tomu, jak své city projevují a jejich potřebám.

Z cizojazyčné literatury byla použita publikace *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Autorkou uvedeného díla je Doc. PhDr. Zlatica Bakošová, PhD., která působí na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Přednáší sociální práci s rodinou a vede odborné praxe studentů. Stála u zrodu sociální pedagogiky jako učebního předmětu a studijní specializace. Aktivně se zúčastňuje konferencí doma i v zahraničí. Ve své pedagogické a výzkumné činnosti se orientuje na sociální pedagogiku a na pedagogickou komunikaci. Je autorkou mnoha vědeckých studií a odborných příspěvků. Ve své publikaci pojmenované *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* autorka poukazuje na pomáhající charakter sociální pedagogiky. Dílo má 7 kapitol. Kapitola 1, 2 a 7 mají teoretický charakter. Vysvětlují terminologii, koncepce a typy sociální pedagogiky, vysvětlují vztah k ostatním disciplínám. Dále objasňují vymezení profilu absolventa sociální pedagogiky a uplatnění sociální pedagogiky v praxi. Ostatní kapitoly mají teoreticko-empirický charakter. V těchto kapitolách je teorie podložena výsledky výzkumu a analýzou případových studií.

1.1 Rodina

Pojetí z hlediska **psychologie**

S odvoláním na Schneewinda P. Říčan (1986) definuje rodinu jako důvěrný vztahový celek vyznačující se časoprostorovým vymezením. Jeho členové vytvářejí svůj společný život, zvláště v privátním prostoru jsou z něho vyloučeny jiné osoby. Rodina je vybudována na bázi vzájemných závazků a společných úmyslů, jež nemusí být výslovně vyjádřeny a tím méně institucionálně potvrzeny. (Řezáč, 1998, s.192)

Pojetí z hlediska **sociální práce**

„Rodina je v užším, tradičnějším pojetí skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce)“ (Matoušek, 2003c, s. 187)

Pojetí z hlediska **sociální politiky**

Rodina je souhrn kolektivně bydlících a hospodářících manželů nebo partnerů s dítětem nebo dětmi. Popřípadě samotného rodiče s dítětem nebo dětmi. (Krebs, Durdisová, 2010, s. 374)

Pojetí **sociologické**

Velký sociologický slovník vymezuje rodinu jako primární a nejvýznamnější společenské seskupení a instituci s nejpodstatnějšími funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenos kulturních vzorů. (Rodina, 2006 [online])

1.2 Rané dětství dítěte

Rané dětství rozděluje Čačka do 4 fází: období novorozence – dítě do 2 měsíců, období kojence – 1. rok, období batolete – do 3. let věku dítěte a předškolní věk dítěte do 6 let. Novorozenec je obdařen určitou schopností odrážet sociální signály. Jedná se o velmi citlivou interakci mezi novorozencem a jeho matkou na základě vzájemného vcítění, které přináší oběma stranám radost. První půl rok se dítě chová k lidem poměrně pasivně, postupně však lze sledovat vřelejší vztah k dospělým jedincům. Od čtvrtého až pátého měsíce projevuje dítě emočně rozlišené reakce vůči cizím a známým osobám. Od sedmého měsíce je již zřejmá fixace k jedné osobě. Pro batolecí období je typická separační reakce na krátkodobé odloučení od matky. V první fázi této reakce dítě křičí a volá matku, ve

druhé fázi křičí méně, odvrací se a odmítá kontakt s jinými lidmi. Ve třetí fázi se připoutává k někomu jinému nebo pokud nemá v blízkosti takovou osobu, připoutává se k nějaké hračce. Emocionální vyrovnanost mezi rodiči a dětmi je nutná pro zdravý duševní vývoj ve všech stádiích. V předškolním období je nutná hlavně z důvodu identifikace s rodičem totožného pohlaví. (Čačka, 1997, s. 36 – 66)

1.3 Rodiče

U nich nacházíme naše kořeny, od níž odcházíme do života. Zde je místo lásky, pokoje a pocitu jistoty, ke kterému se můžeme vrátit. Zde je kořen našeho vývoje. Chceme-li se v základě přeměnit, pak jen ve sdružení s naším vztahem k rodičům, neboť ti jsou naším základem. (Bakalář, 2006, s. 90)

2 RODINA A DÍTĚ

Rodina a dítě by měla být pro každého z nás něčím posvátným. Ten kdo uvažuje založení rodiny, by měl dobře zvážit, zda zná svého partnera a opravdu s ním chce zůstat po zbytek života v dobrém i ve zlém. Partneři by si pak měli uvědomit, že narození dítěte, již nelze vrátit a dítě není hračka, se kterou si pohrají a odloží do kouta.

Rodina se zakládá z lidského páru až narozením prvního dítěte. Pro rodinu je svazek krve definující vlastností. (Možný, 2002, s. 19)

Rodina je po staletí nejpřirozenějším prostředím pro výchovu, formování sociálních vztahů a realizování dalších potřeb člověka. Stejně tak jako je spojovacím článkem mezi generacemi navzájem. Rodina jako sociální skupina je jistým modelem společnosti, prostřednictvím kterého se dítě učí a usiluje o další vrůstání do okolních sociálních podmínek. (Vykopalová, 2002, s. 23)

Rodina je unikátní a nenahraditelná instituce. Dítě získá základní pocit jistoty jen pokud bude mít jistotu v blízkých lidech. Trvalým působením angažovaných dospělých pečovatелů dítě také přijímá žádoucí dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci. Je velmi těžké, aby se dívka stala ženou, pokud denně nevidí dospělou ženu a stejně tak je tomu u chlapců. I pro dospělé je rodina těžko postradatelnou institucí. Mít jednoho partnera a děti jsou hodnoty, které jsou ceněny každou společností. Rodina byla a je jediným zdrojem podpory. (Matoušek, 2003b, s. 183)

Rodina je ustálenou složkou sociálního systému. Již nejstarší etické normativní dokumenty poukazují na to, že jakmile lidé přestávají splňovat rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu. (Možný, 2002, s. 14)

Udržení dobré rodinné atmosféry je nezbytné pro zdravý vývoj dětí i v rozvedených rodinách. Všechny děti vcházejí do života branami rodiny, která stojí na dvou pilířích – otci a matce. Pokud v rodině jeden z nich chybí, oblouk se hroutí a životní start je u těchto dětí ohrožen. Děti jsou přirozeným výsledkem lásky partnerů. Jsou vítané a dáváme jim to, co vyžadují. Znamená to, být jim po celý život oporou a k dispozici jako průvodce. Zároveň je třeba je respektovat jako samostatné osoby s vlastní životní dráhou a nevázat je na sebe. (Bakalář, 2006, s. 9, 90)

Mezi jevy podstatné pro budoucí život dalších pokolení řadíme transgenerační přenos. Jde o předání zkušeností, vědomostí a výchova k dovednostem od předchozích generací k novým. Byl mnoho let nedoceňován. Nejprve se přestali přijímat zkušenosti s péčí o kojence a malé děti, pak následoval úbytek schopnosti komunikace v páru. Schopnost dělby práce v rodině nastolila vlnu rozvodů od 70. let 20. století. Také se objevil syndrom zavrženého rodiče. Vytrácí se schopnost šetrně hospodařit a také se ztrácí propojení mezi generacemi. (Transgenerační přenos, 2012 [online])

2.1 Vývoj, typy a funkce rodiny

Vývoj rodiny

Nejmenší složkou všech známých společností je rodina. Jelikož jí vytvořily všechny známé typy společností, předpokládá se, že existovala již v době kamenné. Ženy se specializovaly na výrobu keramiky, předení, tkaní a úpravu potravin. Muži měli své lovecké obřady. Obživou rodiny bylo hlavně pěstování plodin, jehož se účastnili muži i ženy. Ženský princip projevující se v první řadě rozením dětí a péčí o ně, byl posvátný. (Matoušek, 2003a, s. 24)

Založení rodiny, její velikost a způsob soužití nebyly v naší civilizaci až do 19. století individuální volbou. Rodiny se zakládaly pro stát a kvůli zájmům orientačních rodin. Ve středověku byl k založení rodiny nutný i souhlas vrchnosti. Až romantismus zdůraznil jako nejvyšší hodnotu cit. Lidé moderní (industriální) doby začali brát svůj úděl do svých rukou a založení rodiny a početí dětí řídili dle svých citů. (Matoušek, 2003b, s. 181)

Konec druhé světové války přinesl „poválečný baby-boom“. Lidé unavení a otřesení válkou se stáhli k rodinnému krbu. Rodinný život zažíval rozkvět. (Možný, 2002, s. 42)

Důležité faktory, které během 20. století ovlivnili podobu rodiny, byl mohutný vstup žen do práce a rozšíření antikoncepce. Ženy se tak vymanily z podřízenosti mužů, na niž byl založen tradiční model patriarchální rodiny. Postmoderní rodiny již nejsou zakládány, aby reprodukovaly populaci, ale rodiny jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů. Pevnost rodin z tohoto důvodu stojí a padá s emocionální bilancí partnerského vztahu. (Matoušek, 2003b, s. 181)

Typy rodin

Frédéric Le Play rozlišil tři typy rodin:

- patriarchální rodinu
- nestabilní rodinu
- kmenovou rodinu.

Patriarchální rodinu Le Play charakterizuje jako rodinu, ve které všichni její členové pracují bez požadavku na odměnu ve prospěch rodiny. Rodinný svazek se skládá ze čtyř generací s více nukleárními rodinami. Děti zůstávají i po sňatku pod pravomocí nejstaršího otce. Stabilita rodiny je velká, řídí se zvyklostmi. Podpora slabších jedinců rodiny, schopným jedincům je překáženo v růstu. Dalším typem, který Le Play popsal je nestabilní rodina. V tomto typu rodiny žijí pouze rodiče a neprovdané děti, které hned po sňatku rodinu co nejdříve opouštějí a již nepocítují žádné závazky vůči svým rodičům, ani sourozencům. Chybí zde otcovská autorita a jedinci vycházející z této rodiny nectí rodinnou tradici, etiku ani sociální autority. Rodiče i neprovdaní příslušníci rodiny jsou na stáří izolovaní. Posledním typem, který Le Play uvádí je rozvětvená rodina. Aby mohla rozvětvená rodina existovat, musí být rodina vlastníkem domu, v němž i po svém sňatku zůstává nejstarší syn a také jeho děti. Jeho rodina je základem rozvětvené rodiny a přebírá zodpovědnost za udržení spojitosti rodinného života a tradic. Rodinné bohatství přechází do jeho rukou, což vede spíše k velkému množství závazků, například vůči rodičům až do jejich smrti. Sourozence musí podporovat při jejich vzdělávání a vybavení. Nerozdělené jmění umožňuje pořádek, potěšení z rodinného života, dobrou morálku a zájem o prospěch společnosti. (Možný, 2002, s. 32-33)

Václava Masáková rozděluje současné rodiny takto:

- Rodinu úplnou včetně úředního stvrzení
- Rodinu partnerskou
- Rodinu neúplnou
- Rodinu doplněnou

Rodinu úplnou včetně úředního stvrzení charakterizuje tak, že by měla splnit potřeby dětí, zvláště potřebu bezpečného citového vztahu včetně identifikačního vývoje. Samozřejmě

nevylučuje ani v úplných rodinách výskyt patologie rodinných vztahů. Ta je však špatným základem pro úspěšný a bezproblémový socioemoční vývoj dítěte. Rodinu partnerskou Václava Masáková charakterizuje jako rodinu, která do určité míry splňuje podmínky rodiny úplné, ale partneři (rodiče dětí) nepotřebují formální stvrzení k tomu, aby spolu žili. Činitelé podílející se na takovém odhodlání, jsou různí. Jedním z nich může být potřeba uchovat si určitou svobodu. Neúplných rodin stále přibývá. Děti v neúplných rodinách mají menší možnost zažít zdravý partnerský vztah jako vzor. Dalším rizikem v neúplných rodinách je, že rodič na dítě přesunuje pravomoci partnera, který rodinu opustil. Poslední formou, kterou Václava Masáková charakterizuje je rodina doplněná. Jedná se o rodinu, kdy místo původního rodiče vstupuje do rodiny nový partner a zaujímá rodičovské postavení. Jen zřídka se povede bez problémů nastavit takový řád rodiny, který je ku prospěchu všem. (Masáková, 2011, s. 30-32)

Funkce rodiny

Za základ rodiny považujeme rodinu, která plní všechny funkce a dá dítěti do života to, co mu pomůže přežít život v rovnováze. (Bakošová, 2008, s. 107)

Blahoslav Kraus uvádí tyto funkce rodiny:

- Biologicko – reprodukční funkci
- Sociálně – ekonomickou funkci
- Ochrannou funkci
- Sociálně – výchovnou funkci
- Rekreační, relaxační a „zábavnou“ funkci
- Emocionální funkci (Funkce rodiny, 2011 [online])

Podle Matouška je funkční rodina charakterizovaná takto:

- Jasně stanovená struktura zodpovědnosti
- Jasně hranice mezi intimitou a potřebou odevzdání
- Členové rodiny se vzájemně respektují
- Prostor pro dialog
- Rodina je schopna přijmout nové myšlenky, další řešení problémů

- Fungování domácnosti zvládají všichni bez problémů
- Prostředí v rodině je příjemné, dobrá nálada, humor
- Členové rodiny si projevují radost ze vzájemných vztahů
- O vážných problémech rozhodují rodiče společně
- Dětem je umožněno, aby s rodiči komunikovali
- Manželé jsou si věrní, mají požitky ze vzájemné sexuality
- Udržují vztahy s širší rodinou, setkávají se s přáteli (Bakošová, 2008, s. 110)

2.2 Práva a potřeby dětí

Hlavní potřeby a lidská práva (v tomto případě práva dětí) jsou propojeny a vzájemně se doplňují. Práva jsou reflektované potřeby. Potřeby, které si uvědomujeme a které současně akceptujeme a respektujeme u svých blízkých. (Matoušek, 2003a, str. 227)

V antickém Římě mohl otec rodiny rozhodnout, zda dítě k něčemu je či není. Odpověď na tyto otázky a jim podobné, mohla nejen zpochybnit právo dítěte na lidské zacházení, ale ba i samo právo dítěte na život. Odstranění dítěte, protože nebylo zdravé nebo proto, že bylo dětí již dost, nebylo v této době ničím mimořádným. Usmrcení dítěte v raném středověku bylo rozšířeným hříchem, a proto za něj následovat trest v podobě nepříliš obtížného pokání. (Helus, 2004, s.16-17)

Při rozchodu rodičů dítě každého věku citlivě vnímá atmosféru v rodině, agresivitu či nezájem rodičů, častý pláč matky, hněv otce či opačně. Toto všechno ohrožuje naplnění základních potřeb jistoty a bezpečí dítěte v rodině. Dle výzkumů se v těchto rodinách vyskytuje zanedbávání, týrání nebo zneužívání. Rodiče děti v těchto případech často zanedbávají, protože jsou často zaujati vlastním neštěstím. Jsou často zaslepeni touhou bojovat a za každou cenu dokázat svoji pravdu. Dítě zde působí jako narušitel a rodiče jsou vůči jeho potřebám málo vnímaví, netolerantní a nechápaví. U dítěte se tato situace v rodině odrazí na zhoršeném prospěchu, nečistotě, zhoršené úpravě zevnějšku. (Bakošová, 2008, s. 107)

Maslow rozlišuje dvě základní kategorie potřeb. 1. kategorie jsou potřeby nižší, někdy označované jako potřeby nedostatkové. K těmto potřebám řadí fyziologické potřeby,

potřebu bezpečí a zčásti potřeby afiliační a potřebu uznání. 2. kategorii tvoří potřeby vyšší. Do této kategorie Maslow řadí zčásti potřeby afiliační a potřebu uznání a dále potřebu seberealizace a sebeuplatnění. (Matoušek, 2003, s. 208)

Autor Campbell hovoří o několika potřebách a to:

- dát dítěti bezpodmínečnou lásku
- věnovat dítěti soustředěnou pozornost,
- udržovat s dítětem oční kontakt
- učit dítě sebeovládání
- intelektuální pomoc
- duchovní pomoc (Bakošová, 2008, s. 98)

2.3 Jednotlivá období dítěte raného věku

Na začátku novodobého zájmu o rodinu stojí Freudova psychoanalýza a ta zdůrazňovala důležitý vliv rodiny na dítě v prvních letechžití. (Matoušek, 2003, s. 185)

Od narození po vstup do školy prožívá dítě intenzivní psychický vývoj, který je základem jeho pozdějšího projevu v oblasti poznávání, prožívání i chování. Ačkoli etapy předškolního období jsou relativně krátké, je vývoj v nich natolik silný, že intenzita projevu dítěte na začátku a na konci každé z nich poskytuje úplně jiný obraz. (Čačka, 1996, s. 28)

Při uvažování o reakcích dětí v různém věku se přirozeně přikládá důraz na rozdíly, ale je nutné mít na paměti, že podobnosti jsou větší než rozdíly. Mnoho pocitů je stejných, změna je jen v jejich projevu. Nešťastné předškolní dítě se po rozchodu rodičů může zastavit ve vyvíjení, pozbyť zájem o hru a mít potíže při rozpoznání fantazie od skutečnosti. (Smith, 2004, s. 41)

Charakteristika období novorozence.

I když není prenatální období panem Čačkou řazeno do raného období dítěte, považujeme za vhodné, se alespoň několika větami o něm zmínit. (viz diplomová práce s. 14-15)

Jedná se o období začínající početím. Již delší dobu je mu věnována rostoucí výzkumná i zdravotní péče, což souvisí s ujasňováním významnosti tohoto období pro další život jednotlivce. (Helus, 2004, s. 197)

Vývoj v prenatální fázi může ovlivnit řada chemických látek jako jsou léky, alkohol, nikotin. (Čačka, 1996, s. 29)

Velmi důležitý pro další život může být i porod, který je mezičlánkem od vývoje prenatálního k individuálnímu životu novorozence. (Helus, 2004, s. 198)

Novorozenecké období je přizpůsobení dítěte novým podmínkám. Novorozenec je vybaven základními reflexy, vrozeným chováním a způsobilostí se učit. Rozvoj novorozence je závislý na přísunu podnětů, které by měly být poskytovány přiměřeně. Matka je pro novorozence důležitým zdrojem podnětů. Je nutné si uvědomit, že pro něj není zcela neznámou bytostí. Dítě si pamatuje matčin hlas a reaguje na něj. Vazba, která se mezi matkou a dítětem rozvíjí po narození, je trváním biologické symbiózy a zkušeností získaných již v prenatální období. (Vágnerová, 2005, s. 70-71)

Charakteristika kojeneckého období

Toto období je u dítěte označováno od zhruba dvou do dvanácti měsíců.

Jde o období symbiotického vztahu matky a dítěte. Znamená to, že ač je dítě biologicky odděleno od matky, vytváří s ní nadále po určité období psychickou jednotnost. V tomto období nastávají také určité zlomové události, jako je první úsměv dítěte, uchopení a puštění, vstávání a chůze. Za podmínky že je vůči těmto událostem výchovné okolí vnímavé a podporující, dochází k usnadnění duševního vývoje jedince. (Helus, 2004, s. 199)

Nástrojem socializace je učení, které je uskutečňováno v oblasti mezilidské komunikace. Jedinci dítěti zprostředkovávají různé zkušenosti a pomáhají tak rozvíjet jeho schopnosti. Proces socializace závisí na interakci s matkou popřípadě s rodiči. Mezi šestým a devátým měsícem začne dítě rozeznávat matku od ostatních jedinců. Děs z cizích lidí je signálem dobrého vývoje dítěte. Matka se stává jedním z objektů, které dítě chápe jako trvalé. V souvislosti s tím je dítě nuceno také akceptovat fakt o své vlastní samostatnosti. Dítě si vytváří i vztah k otci v případě, že mu poskytuje dostatečnou pozornost. Na konci prvního roku života dítě začíná chápat svou vlastní stabilitu a kontinuitu, odlišenou od okolního světa. (Vágnerová, 2005, s. 117-118)

Charakteristika batolecího období

Jedná se o období od jednoho roku do tří let života dítěte.

Pro toto období jsou charakteristické tři zlomové události. Jednou z nich je vstávání a chůze, která má svůj začátek již v prvním roce života, leč až v tomto období se naplno projeví. Další v pořadí druhou událostí je zrod hovoru – otázky a odpovědi a třetí zrod identity a původcovské pozice. S tím souvisí sebeoznačování jako „já“ a sebeprosazování jako „já sám“. (Helus, 2004, s. 200)

Socializace batolete se vyvíjí v rámci rodiny. Batole se osamostatňuje a odpoutává od matky. Oddělení od matky vztah s otcem usnadňuje. Emocionální vazba k oběma rodičům poskytuje větší citovou jistotu. Sourozenci fungují jako alternativní zdroj sociální zkušenosti. V batolecím období je významný vztah mezi potřebou emancipace a potřebou stability. Dítě musí získat základní důvěru v sebe a své schopnosti. Sebehodnocení dítěte podléhá názoru rodičů. Osamostatňování je spojeno s rozvojem komunikace. Dítě se ji učí nápodobou slovního modelu. Podobným způsobem se také seznamuje s normami chování. Nápodoba a identifikace je významnou formou učení batolat. Předmětem nápodoby a identifikace bývá většinou rodič. (Vágnerová, 2005, s. 172 – 173)

Charakteristika předškolního věku

Takto je označováno období mezi třetím a šestým rokem života jedince. Pro toto období je charakteristický růst obratnosti, nové možnosti myšlení, výrazný pokrok ve výtvarném projevu, hry na sociální role, expanzivní iniciativnost a základ mravních postojů. I přesto že je v tomto věku dítě zcela prostoupeno svou rodinou, začíná pro něj být v tomto období velmi důležité jeho kamarádství s vrstevníky. (Helus, 2004, s. 201 - 205)

Socializace dítěte probíhá stále především v rodině, ale dítě se již musí také adaptovat požadavkům jiného sociálního prostředí. Důležitým sociálním rozhraním je nástup do mateřské školy. Předškolní děti se učí žádaným způsobům chování a osvojují si základní normy chování, s nimiž se postupně ztotožňují. Rodiče slouží dětem jako vzory různých rolí, jako modely s nimiž se ztotožňují. Vázanost na rodinu se postupně uvolňuje. Děti navazují kontakty s vrstevníky. Součástí dětské identity jsou hlavně pozorovatelné charakteristiky, vztahy k osobám, vlastnictví i rozdílné sociální role, příkladem je genderová role. Předškolní děti mají sklon nadsazovat genderové rozdíly. Jsou přesvědčeni

o vyšší kvalitě svého genderu, ztotožňují se s rodičem stejného pohlaví. (Vágnerová, 2005, s. 235-236)

3 ROZCHOD RODIČŮ

Rozchody rodičů dnes nejsou ničím neobvyklým. Dříve jsme se pozastavovali nad dětmi z rozvedených rodin. To je však již dávno minulostí a naopak děti z úplných rodin začínají být vzácností.

Rozchod rodičů má vliv na dítě v každém věku. (Bakošová, 2008, s. 107)

Pohoda rodinného krbu se vytrácí, období relativního klidu jsou stále kratší. Hádka stíhá hádku, popřípadě bývají proloženy uraženým mlčením. Nejhorší je, pokud dojde i ke ztrátě partnerské solidarity a partneři si vzájemně nepřejí nic dobrého. Jsou schopni se shazovat před příbuznými, známými a bohužel i dětmi. (Novák, 2000, s.15)

Vědecky je dokázáno, že osudným může být v manželství již první rok a potom, kterýkoli jiný. Z demografických souhrnů je navíc jasné, že čím delší vztah je mezi partnery, tím je menší pravděpodobnost rozchodu. Ale bohužel už ani to dnes neplatí. (Novák, 2000, s.10)

Nejstabilnější rodiny jsou ty, kde se žena odpovědně a láskyplně stará o svého muže, muž je úspěšný ve svém povolání, partneři se často nehádají kvůli sexu a vzájemným vztahům, partnerům se zdařilo úspěšně integrovat do svých rodinných vztahů obě své širší rodiny a letité kamarády a muž má pochopení pro volnost a kontrolu své ženy. V případě, že však dojde k rozchodu partnerů, je dětem lépe v opakovaném manželství, než pokud žijí po rozvodu v manželství neúplném. Plně to však platí jen pro dívky. Chlapci v pubertě se opakovanému manželství své matky přizpůsobují obtížněji. (Možný, 2002, s. 195-196)

Děti v předškolním věku většinou na rozchod rodičů a stav po něm reagují hněvem a jsou zarmoucené. Jsou rozdíly mezi dívkami a chlapci. Chlapci bývají spíše hlučnější, podráždění, vzteklí, někdy se i straní kamarádům. Holčičky se projevují obdobně, ale častěji mívají snahu být vzorné a poslušné. Častější slzy a smutek je typický pro řadu dětí a také se dožadují větší pozornosti. Mnohdy dochází i k poklesu na nižší vývojový stupeň. (Procházková, 2011, s.71)

Tab. 1 Fáze rozchodu podle Klimeše, 2005, str. 78-79

<i>Fáze</i>	<i>Co se děje</i>	<i>Šance, nebezpečí a doporučení</i>
1.Fáze latentní	Partner, na něhož problémy značně dopadají, zvažuje rozchod.	Eventualita udržení vztahu a efektivita prevence je nejvyšší. Partneři odbornou pomoc nevyhledají.
2.Fáze spouštěcí	Navrhovatel ohlašuje rozchod. Odhodlání dosud nejsou zralá.	Nejlépe dělat, že se nic nestalo a rychle začít řešit problémy, které partnera sužují.
3.Fáze asymetrických rozhodnutí	Dozrává rozhodnutí navrhovatele ukončit vztah – zavření první brány.	Nechat původce, ať si užije svobody, pozorovat síly, které jsou pro životaschopnost vztahu, uklidnit se a dočkat času, nebrat řeči osobně a neurážet se, nepropadnout totální depresi a nerezignovat.
4.Fáze fantazijní	Nastává fyzické odloučení. Obránce ztrácí energii a vzdává se očekávání. Zaniká jeho motivace a přibývá necht' vztah obnovit.	Obránce musí přemoci sklíčenost ze ztráty vztahu a postavit se na vlastní nohy.
5.Fáze paradoxní	Obránce předčil navrhovatele v uzavírání vztahu. Iniciátor je zaskočen poutavými silami.	Eventualita navracení je největší. Je nutné zdůraznit pěkné okamžiky. Nevytahovat staré věci, ale upozorňovat na to lepší. Přemoci urážky z předešlých fází.
6a.Obnovení vztahu	Otevírá se počáteční brána.	Jsou učiněna a přijata společná předsevzetí. Rozchod je přeznačkován na krizi vztahu. Je případné, poučit se z chybných rozhodnutí.
6b.Ustrnutí v rozchodu	Jeden z partnerů není schopen konečného rozhodnutí. Emoce se cyklicky střídají. Partneři si vzájemně ubližují.	Partneři nejsou schopni přemoci zášť. K tomuto stavu dochází při vyšší nezralosti partnerů nebo při nepříznivých externích podmínkách. Perspektiva je záporná.
6c.Konec vztahu	Zavírá se druhá brána a vztah končí.	Probíhá bilancování bývalého vztahu, připravuje se nový. Dávné bariéry by měly být odstraněny. S novými partnery je třeba pracovat a odvrátit jakékoli patologie.

3.1 Příčiny rozchodů

Různé společnosti a dokonce i různé společenské vrstvy se od sebe výrazně odlišují v ohrazení toho, co všechno musí akceptovat partner, než začne hledat formální řešení svých partnerských problémů. Velká kolísavost norem a vzorců chování je také prokázána historicky, a často také platí jiné normy pro ženy a jiné pro muže. Ve většině kultur je překročení normy přísněji postihováno u žen, a to především, pokud se týká nevěry. (Možný, 2002, s. 171)

Rozpad vztahu obvykle nezaviní jen jeden člověk, ale přispěje k tomu mnoho věcí, které se mnohdy kupí hodně let a kvůli kterým jsou partneři nakonec nešťastní. (Smith, 2004, s. 171)

Období po narození prvního, popřípadě druhého dítěte je i obdobím tzv. první manželské krize. Rodina je v zátěžové situaci, zamilovanost nemá potřebnou vydatnost. Partner začíná být spatřován realisticky a jeho povahové slabiny začínají na vztah působit rušivě. Rozvodové statistiky představují v tomto období první vrchol. (Matoušek, 2003a, s. 70)

Soudobá česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání žen je pro většinu rodin ekonomickou nutností. Žena je u nás přetížena soudobými nároky práce s domácností. Je v rodině častěji nespokojená a dává také častěji podnět k rozchodu. (Matoušek, 2003a, s. 41)

Čím jsou partneři vyzrálějšími jedinci, tím je jejich potřeba rozcházet se menší. Jestliže se i přesto rozejdou, jsou jejich rozchody důstojné, chránící děti i sebe navzájem. Rozchod těchto osob má vážný důvod, je bezodkladný a neprovází žádné tahanice o děti a majetek. Partnerské vztahy se rozpadají z vnějších i vnitřních příčin. Vnější příčiny jsou velmi těžce ovlivnitelné. Nelze zabránit tomu, aby partner nikoho nepotkal v zaměstnání, či stejně tak nezastavíme vážnou nemoc. Vnitřní příčiny rozpadu vztahu lze ovlivnit, i když to také není vůbec jednoduché. (Klimeš, 2005, s. 12)

Hlavní příčiny rozchodů partnerských vztahů jsou v poslední době uváděny takto:

- Odlišný pohled na trávení volného času (nedostatek společných zájmů)
- Rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti
- Nevěra

- Neshody v peněžním hospodaření
- Nespokojenost v intimním soužití partnerů
- Málo tolerance
- Hrubé jednání ze strany partnera
- Odlišné pohledy na výchovu dětí
- Povaha partnera
- Žárlivost partnera
- Závislost partnera na alkoholu
- Neplodnost partnera (Novák, 2000, s.10)

Manželství přestává být jistotou a ztrácí se důvod k jeho uzavírání. Rozvodovost se dokonce začíná zmenšovat, protože svazky, které se rozpadají, nejsou už mnohdy ani jako manželství evidovány.

Pokusy o objasnění rozvodovosti vztahů jsou trojí:

- 1) teorie, které zkoumají rozvodovost jako typický úkaz moderních společností;
- 2) teorie, pokoušející se vrhnout světlo na vnitřní mechanismy, jež vedou k rozpadu manželství;
- 3) bádání, jež hledají jevy či ukazatele rozvodu. (Možný, 2002, s. 180-181)

3.2 Následná úprava práv a povinností k dětem

Při rozchodu rodičů by mělo být v opatrovnickém řízení u soudu rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Jde o rozhodnutí, komu bude nezletilé dítě svěřeno do výchovy (popřípadě zda bude stanovena střídavá nebo společná péče) a kolik bude přispíváno na výživu nezletilého. Řízení je ve většině případů zahájeno na základě podání návrhu jednoho z rodičů. (Smith, 2004, s. 167)

Při rozchodu rodičů je pak dítě někdy zneužívané a manipulované jedním nebo oběma rodiči. Je nucené ke lži a přetvářce, rodič se dítěti nepřiměřeně svěří a tlačí ho do role ochránce rodiny, jiný rodič si dítě uplácí dary a předstírá tak lásku. Dítě je pak zmatené, protože nedokáže pochopit vzájemné osočování rodičů. (Bakošová, 2008, s. 107)

Zpřetrhání citového spojení dítěte k rodiči směřuje k oslabení základní životní jistoty dítěte. Popouzení pak vede k celému spektru poškození a vybudovaný syndrom zavržení rodiče k poruchám psychického vývoje dítěte. Mezi důsledky syndromu zavrženého rodiče se řadí: dítě ztratí téměř vše, co k druhému rodiči patří; zabrzdění a zdeformování emocionálního a psychosociálního vývoje dítěte. (Bakalář, 2006, s. 20-32)

Pro děti je velmi podstatné, aby dál vídaly oba rodiče a byly s oběma ve spojení. Ztráta jednoho rodiče je pro dítě obzvlášť ničivá, protože se vyvíjí a potřebuje mít pocit bezpečí. Děti si často musí vybírat, zda budou žít s matkou nebo otcem a odpovědní dospělí si již neuvědomují, že taková volba dítěti opravdu nepřísluší. Názor dítěte může být vyslyšen, ale rozhodnout musí zodpovědný dospělý. Je na nich, zda se rozhodnou bývalého partnera před dítětem pomlouvat nebo naopak uznávat jeho hodnoty. (Trélaün, 2005, s. 107)

Dítě se může cítit jako dítě jen tehdy, jestliže se rodiče i přes odloučení ctí a dovolují dítěti, aby milovalo a uctívalo oba rodiče. Dítě je rádo, když slyší z matčiných úst, že je ráda, že dítě miluje svého otce a rádo ho navštěvuje. Obdobná slova chce dítě slyšet také od svého otce, když mluví o matce. Až pak může dítě ctít své rodiče a prospívat i přes jejich rozchod. (Prekop, 2001, s. 40)

V případě, že jeden z rodičů brání ve styku druhému rodiči a jde o bránění opakované a bezdůvodné, je tato situace považována za změnu poměrů, což vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí. (§ 27 odst. 2 zákona o rodině)

Výhradní výchova

Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., § 26 odst. 4 „*Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné, a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.*“

Přesto, že je rozchod rodičů závažným rozhodnutím především v otázce, kdo z rodičů bude pečovat o nezletilé děti, stráví nad touto otázkou rozcházející dvojice bohužel podstatně méně času, než nad řešením komu bude patřit která kniha či nábytek. Nejde o rodiče, které by snad své děti nemilovali, ale většina těchto dvojic slepě následuje kulturně-společenské zvyklosti. Ty je zbavují požadavku řídit se vlastním úsudkem, a rodiče berou jako samozřejmost svěřením dětí matce a být v jejich výhradní péči. (Warshak, 1996, s. 34)

Výhradní péče jedním z rodičů by měla být stanovena v případě, kdy rodiče nejsou schopni spolu komunikovat, předávají si dítě jen kontaktně a nejsou schopni sami, ani s pomocí mediátora, se domluvit na nejen podstatných věcech ohledně výchovy dítěte. Rodič jemuž je dítě svěřeno do výhradní péče, by měl pak rozhodovat, kam bude dítě chodit do školy, školky, k lékaři, jaké kroužky bude navštěvovat apod. (Klimeš, 2013, s. 20)

Společná výchova a střídavá výchova

V zákonu o rodině č. 94/1963 Sb., § 26 odstavci 2 je také uvedeno, že *„Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.“*

Maximálně 10% rozcházejících se rodičů je schopno se samo domluvit na podstatných otázkách výchovy, a tak poskytují záruku, že umí způsobit takovou výchovnou situaci, která není na úkor dítěte. Takovým rodičům je pak možné tolerovat střídavou či společnou péči. (Klimeš, 2013, s. 21)

Základní předpoklady pro fungování střídavé péče:

- 1) rodiče dítěte jsou schopni se scházet, komunikovat, kooperovat
- 2) dítě, které je obeznámeno s podstatou střídavé péče, s tím souhlasí a je to jeho přání
- 3) rodiče mají dostatečné bytové zázemí a bydliště rodičů nejsou od sebe příliš vzdálena
- 4) rodiče dokáží spolupracovat při technickém zajištění potřeb dítěte (např. dohoda o trvalém pobytu dítěte, zajištění koníčků apod.) (Průchová, Novák, 2004, s. 43)

Jako u každé formy péče, tak i u střídavé by mělo být především zohledněno právo dítěte na zdravý rozvoj a přiměřenou péči. U střídavé péče ve smyslu bydlení dítěte jak u matky,

tak u otce ve střídavém režimu se zvažuje střídání po týdnu, 14 dnech či velmi výjimečně déle. Největší předností tohoto uspořádání je, že dítě je v maximálním kontaktu s oběma rodiči. Na základě rozhodnutí ústavního soudu v roce 2010 již také není podmínkou, aby se střídavou péčí, souhlasili oba rodiče. Důležitou podmínkou je, že střídavá péče zajistí dítěti vhodný nerozporuplný výchovný přístup z obou stran. (Procházková, 2011, s. 67)

3.3 Úprava a zákaz styku

Úprava styku

Optimální formou styku po rozchodu partnerů je volné pokračování rodinného vztahu. Rodiče se sice rozešli, ale oba uznávají, že jejich rodičovství pokračuje, a je třeba, aby rodičovské vztahy k dítěti byly zachovány. (Matějček, Dytrych, 1986. s. 9)

Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., § 27 „*dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu*“.

Není-li v této věci dohoda rodičů možná, rozhodne soud a míru styku vymezí. V případě, že není styk dodržován, může soud uplatnit sankce proti tomu, kdo styk maří. (Bakalář, 2006, s. 30)

Kult mateřství se v naší společnosti tak zakotvil, že většina soudů svěří dítě do péče otce jen za podmínek, že matka péči o děti hrubě zanedbává nebo je týrá. V praxi je většinou styk otce s dětmi určen na každý druhý víkend. Tato praxe vytrhne přirozený denní vztah otce s jeho dětmi na umělé víkendy naplněné zábavou a dárky. Otcům nelze nic vyčítat, bohužel nelze vtěsnat dva týdny do dvou dnů. Ve většině případů vztahy trpí. Čtyři dny za měsíc považuje naše společnost za dostatečné pro rozvedeného otce a stačí to k tomu, aby vyplnil své příslušné místo v životě dětí. (Warshak, 1996, s. 17)

Některé matky učiní cokoli, jen aby zabránily kontaktu mezi bývalým partnerem a dětmi. Častou pohnutkou je potrestání otce odepřením kontaktu s jeho dětmi. Vlastní pocit zranění a zloba nedovoluje ženě střízlivě vyhodnotit, co její bývalý partner pro děti znamená. (Warshak, 1996, s. 19)

Mnoho energie se vyplývá, obvykle zbytečně, ve snaze druhému partnerovi ve styku s dítětem zabránit. (Matějček, Dytrych, 1986, s. 9)

Dítě je často zapletené do dramatických situací. Kupříkladu má předstírat nemoc po návratu od otce. Otcové také někdy děti unášejí. Důsledky rozvodu pro dítě může znamenat v lepším případě akutní problém, ale v mnoha případech jde o problém táhnoucí se několik let či problém trvalý. (Bakošová, 2005, s. 107)

Často si také rodiče domnívají, že pokud mají dítě svěřeno do péče, mohou druhému rodiči diktovat, s kým se dítě v době styku má nebo nemá vídat. Po dobu stanoveného styku s dítětem je zcela na rodiči, co a kde budou dělat a uvědomil si také, že po celý čas styku přebírá za dítě právní zodpovědnost. Vyplatí se tedy vždy zohlednit zájmy dítěte podle jeho vývojového stupně. (Procházková, 2011, s. 63)

Zákaz styku

Zákaz styku s rodiči by měl být vyhrazen jako poslední možná ochrana před skutečně patologickými osobnostmi. Snad nejzkušenější a všeobecně nejpovažovanější dětský psycholog u nás profesor Zdeněk Matějček tvrdil, že ve své praxi zákaz styku otce s dítětem nikdy soudu nedoporučil. (Novák, 2000, s. 77)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Metodologie výzkumu představuje důležitou část výzkumu, v níž uvažujeme o tom, co budeme zkoumat, zda-li má tento výzkum nějaký význam a kdo by měl být tímto výzkumem osloven. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 62)

Dále v této části diplomové práce přesně určujeme výzkumný problém a cíle výzkumu, druh výzkumu, výzkumný vzorek a způsob jeho výběru, metodu výzkumu a způsob zpracování dat.

Ve výzkumu jsme se snažili zjistit příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí. Co bylo hlavní příčinou rozchodu rodičů, zda se jednalo o nevyzrálé partnery, eventuálně se na partnerství podepsal transgenerační přenos. Dále pak výzkum řešil, kdo byl iniciátorem ukončení vztahu a zda se snažili rodiče před rozchodem problémy řešit. Jaký je názor rodičů na víru, zda-li může ovlivnit rozchod rodičů. Výzkum také zjišťoval, jak fungují rodinné vztahy po rozchodu rodičů.

4.1 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo zmapování problematiky týkající se rozchodů rodičů v době raného dětství dětí.

Výzkumný problém:

Příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí.

Dílčí otázky výzkumu:

Z jaké rodiny rodiče pocházejí?

Co vedlo rodiče k ukončení partnerského vztahu?

Jakým způsobem se rodiče snažili rozchod ovlivnit?

Jak proběhl rozchod?

Jak probíhá komunikace partnerů po rozchodu?

Jaký vliv má víra na rozchod rodičů?

4.2 Druh výzkumu

Pro výzkum byl zvolen kvalitativní přístup, neboť umožňuje prozkoumat do hloubky jistý široce definovaný jev a přináší o něm největší množství informací. Výsledky výzkumu však není možné zobecňovat. Mají platnost právě pouze pro vzorek, ze kterého byla data získána. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 24-25)

Jako výhodu kvalitativního výzkumu Hendl (2005, s. 53) uvádí, detailní charakteristiku případu. Výzkumník nezůstává na povrchu případu, ale provádí jeho podrobné porovnání s ostatními případy, sleduje jejich vývoj a zkoumá příslušné procesy.

Badatel se snaží o sblížení se zkoumanými jedinci, o proniknutí do situací, v nichž vystupují, neboť pouze tehdy jim může porozumět a je schopen je popsat. Nejdůležitější úkolem kvalitativního výzkumu je pochopit jedince, především rozumět jeho vlastním aspektům, dle zásad kvalitativního výzkumu je totiž každý jedinečný. (Gavora, 2000, s. 31-32)

Jako výzkumný plán kvalitativního výzkumu si autorka diplomové práce vybrala zakotvenou teorii. Zakotvená teorie vyhledává teorii zakotvenou v datech pro objasnění určitých jevů. (Hendl, 2005, str. 143)

4.3 Výzkumný vzorek a způsob jeho výběru

Výzkumný vzorek byl vytvořen záměrně, jelikož u kvalitativního výzkumu musí být vzorek zformován s ohledem na zkoumaný problém. (Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 73)

Výzkumný vzorek byl tvořen osmi respondenty. Při výběru prvního respondenta byl brán ohled na oblast zkoumání a pro výběr byla vybrána následujících kritéria:

- rodič, u něhož došlo k rozchodu s partnerem
- rodič měl v době rozchodu s partnerem alespoň jedno společné dítě raného věku

Další respondenti již byli vybráni metodou sněhové koule.

Metodu sněhové koule Miovský (2006) popisuje takto: dotazované, které jsme již získali, žádáme o spojení na další osoby, které znají a mohly by odpovídat našim měřítkům. Tyto osoby nás pak dále odkazují na další respondenty. (In Švaříček, Šed'ová, 2007, str. 73)

Během výzkumu bylo osloveno dvanáct respondentů. Vzhledem k tomu, že data zjišťovaná během výzkumu byla dosti citlivá, čtyři z nich účast na výzkumu odmítli.

Výzkumný vzorek tvořilo sedm žen (matek) a jeden muž (otec). Věkové rozmezí respondentů bylo 29 až 44 let, počet dětí od jednoho do tří a jejich věkové rozhraní od 22 měsíců do 25 let.

Až na jeden vztah šlo u všech respondentů o manželství.

Charakteristika výzkumného vzorku:

Irena

Irena má 37 let, má vysokoškolské vzdělání a pracuje na okresním soudu jako vyšší soudní úřednice. Je rozvedená a má jedno dítě (dceru) ve věku 5 let.

Lenka

Lence je 35 let, má úplně středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje na okresním státním zastupitelství jako administrativní pracovnice na podatelně. Je rozvedená a má dvě děti ve věku 6 let syna a dceru ve věku 4 let.

Pavla

Pavla má 44 let, vystudovala střední školu s maturitou a po střední škole nástavbové dvouleté studium v Brně také s maturitou. Pracuje na SPOD na městském úřadu. Je rozvedená a má dvě dcery ve věku 8 a 6 let.

Ladislav

Ladislavovi je 39 let, má středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje jako mistr ve výrobě. Je rozvedený a má jednu dceru ve věku 4 let.

Radka

Radka má 39 let, vystudovala střední školu a pracuje jako úřednice na městském úřadě. Je rozvedená. Má jedno dítě, dceru ve věku 12 let.

Blanka

Blance je 34 let. Má střední školu a pracuje jako referentka. Je rozvedená. Má tři děti, dcery ve věku 4, 5 a 6 let.

Ivana

Ivana má 44 let. Vystudovala střední školu a pracuje jako administrativní pracovnice na úřadu práce. Je 2x rozvedená. Z každého vztahu má jedno dítě. Z prvního vztahu syna ve věku 25 let a ze druhého vztahu také syna 19 let.

Zdeňka

Zdeňka má 29 let. Vystudovala střední školu a je momentálně na mateřské dovolené. Má za sebou dva vztahy a z každého má jedno dítě. V prvním vztahu šlo o nesezdané soužití, ve druhém jsou stále manželé. První dcera má 6 let a druhá 22 měsíců.

4.4 Metoda výzkumu

Výzkumnou metodou, kterou jsou získávána kvalitativní data, byl zvolen polostrukturovaný rozhovor.

Jedná se o rozhovor, který je tvořen z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovídat. Tento typ rozhovoru se používá, když je nezbytné minimalizovat variantu otázek kladených respondentovi. Snižuje se tak možnost, že se informace získané v jednotlivých rozhovorech budou strukturou výrazně odlišovat. Údaje z takového rozhovoru se jednodušeji analyzují, neboť jednotlivá témata se zlehka v přepisu rozhovoru určují. (Hendl, 2005, s. 173)

Použití rozhovoru při výzkumu je velmi vhodné v případě, že hledáme bezprostřední, osobní nebo důvěrné odpovědi. Tehdy je osobní kontakt badatele a respondenta předpokladem, že se dotazovaný více „otevře“. Osobní kontakt by měl být také zárukou skutečných a dostačujících odpovědí. (Gavora, 2000, s. 110)

Otázky do polostrukturovaného rozhovoru byly vybírány dle výzkumného problému, a to otázky otevřené, případně některé polootevřené nabízející variantu odpovědi. Otázky byly voleny na základě teoretických východisek a studiem odborné literatury k danému výzkumnému problému.

Jednotlivé výzkumné otázky byly rozvrhnuty do následujících okruhů:

Úvodní otázky – týkají se zjištění základních údajů o respondentovi (rodiči), tedy jak se jmenuje, jeho věk, dosažené vzdělání, současné povolání, rodinný stav. Dále zjišťujeme informace o jeho rodině.

Hlavní otázky – tyto se zabývají příčinami rozchodu a jeho okolnostmi, dále jak jsou rodiče schopni po rozchodu komunikovat, což vypovídá o jejich zralosti.

Navazující otázky – jedná se o otázky doplňující, které byly tvořeny až v průběhu rozhovoru.

Ukončovací otázky – tyto poskytují respondentovi možnost se opět zamyslet nad rozchodem a popřípadě podat doplňující informace.

Soupis eventuálních otázek rozhovoru byl respondentům předem poskytnut, aby měli možnost se rozhodnout, zda se budou účastnit či neúčastnit výzkumu. Samotný průběh realizace rozhovorů s respondenty a dále průběh výzkumné části je popsán v samostatné kapitole.

Seznam pokládaných otázek:

1. Úvodní otázky - obecné údaje o respondentovi a jeho rodině:

Dobrý den, jsem moc ráda, že jste ochoten/ochotna podílet se na výzkumu mé diplomové práce týkající se příčin rozchodu rodičů v době raného dětství dětí.

1. Dovolte mi na úvod otázku, jak se jmenujete křestním jménem?
2. Kolik je Vám, prosím, let?
3. Kolik je, prosím, let Vašemu bývalému partnerovi?
4. Kolik máte dětí a v jakém jsou věku?

2. Hlavní otázky

5. Jaká je Vaše úroveň dosaženého vzdělání a kde pracujete?
6. Jaká je úroveň dosaženého vzdělání Vašeho bývalé/ho partnerky/partnera a jaké je jeho zaměstnání?
7. Pocházíte Vy a Váš bývalý partner/partnerka z úplné nebo neúplně rodiny?
8. Pocházíte Vy a Váš partner/partnerka z městské nebo vesnické rodiny?
9. Jste věřící nebo ateista?
10. A Váš bývalý partner/partnerka?
11. Myslíte si, že má víra vliv na rozchody rodičů?

12. Byl/a jste za bývalého partnera/ s bývalou partnerkou provdaná/ženatý nebo šlo nesezdané soužití.
13. Po jaké době soužití s partnerem/partnerkou jste měl/a dítě, děti?
14. Předcházely Vašemu rozchodu nějaké spory či jiné problémy?
15. Vyhledali jste před rozchodem pomoc odborníka?
16. Kdo z Vás chtěl vztah ukončit, Vy nebo Vaše partner/partnerka?
17. Co tedy považujete za hlavní příčinu rozchodu mezi Vámi?
18. Za jakou dobu po narození dítěte/děti jste se rozešli?
19. Komu bylo dítě/děti svěřeno/svěřeny do péče?
20. Jak probíhá aktuální péče o dítě/děti?
21. Jak probíhá komunikace mezi Vámi a bývalým/bývalou partnerem/partnerkou?
22. Jste schopni se s bývalým partnerem/partnerkou dohodnout na záležitostech, které se týkají Vašeho/Vašich dítěte/děti?
23. Jste schopni se domluvit na styku dětí s bývalým partnerem/partnerkou a jak probíhá předávání dítěte/děti?
24. Uzavřel/a jste nový sňatek? Máte nového partnera/partnerku? Pokud ano, máte s ním dítě/děti?

3. Ukončovací otázky

25. Když se podíváte zpět, udělala byste ve Vašem vztahu s bývalým partnerem/partnerkou něco jinak?
26. Chtěl/a byste k tomuto rozhovoru ještě něco doplnit nebo se na něco zeptat?

Moc Vám děkuji za Vaši ochotu a čas.

4.5 Způsob zpracování dat

Všechny rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány prostřednictvím auditivních záznamů pomocí diktafonu. V případě, že by dotazovaný nesouhlasil s nahráváním rozhovoru na diktafon, byly přichystány záznamové archy, aby zde byly případné odpovědi

vpisovány. S nahráváním rozhovoru na diktafon všichni souhlasili, a proto pak byl proveden přepis mluveného slova z diktafonu do písemné podoby.

Získaná data pak byla zpracována technikou analýzy dat v rámci zakotvené teorie, a to otevřeným kódováním.

Při otevřeném kódování jsme text rozhovoru rozčlenili na menší jednotky, označili jsme je v rozhovoru barevným zakroužkováním. Těmto malým jednotkám pak byly přiřazeny názvy. Jednotky byly tvořeny z celků různé rozsáhlosti. S takto nově označenými částmi textu jsme dále pracovali. Každé jednotce jsme pak přidělili nějaký kód. Jednotlivé kódy označují první písmeno jména respondenta a číslo řádku v rozhovoru onoho respondenta. Jakmile byl utvořen soupis kódů, byla zahájena jejich kategorizace. Kategorie byly formulovány na základě podkladu a tak docházelo k vytváření něčeho nového. (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 211-222)

5 REALIZACE VÝZKUMU

Tato kapitola se zabývá získáváním dat, realizací rozhovoru a analýzou získaných dat.

5.1 Získávání dat

Jako první respondent byla oslovena kolegyně ze zaměstnání autorky diplomové práce. Tento první respondent byl žádán o spojení na další osoby, které zná a mohly by odpovídat našim měřítkům. Tyto osoby nás potom dále odkazovaly na následující respondenty. Respondenti byli předem seznámeni s obsahem rozhovoru, o nahrávání rozhovoru na diktafon, jejich anonymitě a s nakládáním se získanými informacemi. Bylo osloveno dvanáct respondentů. Vzhledem k tomu, že data zjišťovaná během výzkumu jsou dosti citlivá, čtyři z nich účast na výzkumu odmítli.

5.2 Realizace rozhovoru

Před zahájením každého rozhovoru se autorka diplomové práce představila. Dále každého respondenta seznámila s tématem diplomové práce a obsahem rozhovoru. Respondent byl také obeznámen s tím, že v diplomové práci bude uvedeno jeho křestní jméno a pokud by nesouhlasil, lze jméno změnit. Vzhledem k tomu, že v diplomové práci bude uvedeno jen křestní jméno účastníka výzkumu, všichni souhlasili se zanecháním původního jména. Respondenti byli také seznámeni, že informace, které předají, budou použity pouze pro účely diplomové práce.

Před nahráváním rozhovoru byli respondenti seznámeni s tím, že rozhovory budou nahrávány na diktafon pouze za předpokladu, že s tím budou souhlasit. Všichni respondenti s nahráváním rozhovoru souhlasili, což stvrdili svými podpisy na souhlas s poskytnutím rozhovoru, který bude předložen při obhajobě diplomové práce.

Respondenti byli tázáni i na otázky, které nebyli předem připravené, ale vyplynuly z rozhovoru.

Po ukončení rozhovoru bylo ukončeno i nahrávání.

Rozhovory byly realizovány v domácnostech respondentů. Všichni respondenti byli velmi ochotní, i když většina z nich na závěr uvedla, že tyto vzpomínky v nich nevyvolávají právě příjemné pocity, a vzhledem k tomu, že jde o citlivé informace, nepřejí si zveřejnění

rozhovorů v diplomové práci. Byli však upozorněni, že při obhajobě diplomové práce možná bude třeba přepsané rozhovory předložit.

5.3 Analýza dat

Obecné informace o respondentovi a jeho rodině – otázka číslo 1, 2, 3, 4, 18

1. Dovolte mi na úvod otázku, jak se jmenujete křestním jménem?

2. Kolik je Vám, prosím, let?

3. Kolik je let Vašemu partnerovi?

4. Kolik máte dětí a v jakém jsou věku?

18. Za jakou dobu po narození dítěte/děti jste se rozešli?

Tab. 2 Obecné informace o respondentovi a jeho rodině

Respondent	Věk	Věk partnera/ partnerky	Počet dětí	Věk dětí (v letech)	Věk dětí při rozchodu rodičů (v letech)
Blanka	34	43	3	4, 5 a 6	3, 4 a 5
Irena	37	38	1	12	5
Ivana	44	46 a 46	2	19 a 25	3 a 6
Ladislav	39	37	1	4	3
Lenka	35	35	2	4 a 6	3 a 5
Pavla	44	48	2	9 a 11	4 a 6
Radka	39	42	1	12	6
Zdeňka	29	29 a 30	2	2 a 6	1,5 a 1 měsíc

Kategorie I – UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ

K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 5 a 6.

5. Jaká je Vaše úroveň dosaženého vzdělání a kde pracujete?

Tab. 3 Úroveň dosaženého vzdělání respondentů

Otázka č. 5	Kategorie I – UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ – analýza kódů	
Blanka	<i>Středoškolské.</i>	<i>Referentka.</i>
Irena	<i>Vysokoškolské.</i>	<i>Na okresním soudu.</i>
Ivana (2)	<i>Středoškolačka.</i>	<i>Administrativní pracovnice na úřadu práce.</i>
Ladislav	<i>Středoškolské vzdělání s maturitou.</i>	<i>Jako mistr ve výrobě.</i>
Lenka (2)	<i>Úplné středoškolské s maturitou.</i>	<i>Na státním zastupitelství.</i>
Pavla	<i>Střední školu a po střední škole mám nástavbové dvouleté studium v Brně, obojí s maturitou.</i>	<i>Sociální pracovnice na SPOD.</i>
Radka	<i>Středoškolské.</i>	<i>Pracuji na úřadě.</i>
Zdeňka	<i>Středoškolské.</i>	<i>Na mateřské dovolené a OSVČ...sekond hand.</i>

6. Jaká je úroveň dosaženého vzdělání Vašeho bývalé/ho partnerky/partnera a jaké je jeho zaměstnání?

Tab. 4 Úroveň dosaženého vzdělání bývalých partnerů

Otázka č. 6	Kategorie I – UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ – analýza kódů	
Blanka	<i>Středoškolské.</i>	<i>Starosta obce.</i>
Irena	<i>Středoškolské s maturitou.</i>	<i>Jako osoba samostatně výdělečně činná.</i>
Ivana (2)	<i>Vysokoškoláci.</i>	<i>První bývalý manžel pracuje v reklamní agentuře, druhý žije mimo republiku, tak jeho zaměstnání mně nijak není známo.</i>
Ladislav	<i>Střední škola s maturitou.</i>	<i>Účetní.</i>
Pavla	<i>Vysokoškolské.</i>	<i>U policie jako komisař.</i>

Radka	<i>Vysokoškolské.</i>	<i>Vlastně středoškolský učitel.</i>
Zdeňka	<i>První 30letý je vyučen s výučním listem a druhý je středoškolský.</i>	<i>První u silnic SUS a druhý manager kvality semenění.</i>

Výstup z kategorie I - UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ

KÓDY

- Vzdělání: B 10, B 13, I 10, I 14, I(2) 12, I(2) 15, L 10, L 13, L(2) 10, L(2) 13, P 10, P 14, R 10, R 13, Z 11, Z 15
- Zaměstnání: B 10, B13, I(2) 12, I(2) 15, L(2) 10,
- Práce: I 10, P 14, R 10, Z 16
- Živobytí: I 13
- Profese: L 10, L 13, L(2) 13, P 11, R 13
- Neznámá: I(2) 16

Kategorie II – TRANSGENERAČNÍ PŘENOS

K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 7.

7. Pocházíte Vy a Váš partner/partnerka z úplné nebo neúplné rodiny?

Tab. 5 Transgenerační přenos

Otázka č. 7	Kategorie II – TRANSGENERAČNÍ PŘENOS – analýza kódů
Blanka	<i>Oba dva z úplné rodiny.</i>
Irena	<i>Bývalý manžel pochází z úplné rodiny já pocházím z neúplné rodiny.</i>
Ivana (2)	<i>Oba dva pocházejí z úplné, já také z úplné rodiny.</i>
Ladislav	<i>Já pocházím z úplné rodiny a moje bývalá žena z neúplné rodiny.</i>
Lenka (2)	<i>Z úplné rodiny.</i>
Pavla	<i>Já pocházím z úplné rodiny a rodiče manžela se rozvedli.</i>

Radka	<i>Oba jsme z úplné rodiny.</i>
Zdeňka	<i>No já z neúplné a první partner taky z neúplné a druhý z úplné.</i>

Výstup z kategorie II - TRANSGENERAČNÍ PŘENOS

KÓDY

- Model – I 16, L 15, P 16, Z 20
- Řádný vzor - B 15, I 16, I(2) 18, L 15, L(2) 15, P 16, R 15, Z 20

Kategorie III – VÍRA

K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 9., 10. a 11.

9. Jste věřící nebo ateista?

Tab. 6 Víra respondentů

Otázka č. 9	Kategorie III – VÍRA – analýza kódů
Blanka	<i>Ateisté.</i>
Irena	<i>Jsem nevěřící.</i>
Ivana (2)	<i>Já, ani žádný z mých partnerů nejsme věřící.</i>
Ladislav	<i>Jsem věřící.</i>
Lenka (2)	<i>Jsem ateista.</i>
Pavla	<i>Jsem ateista.</i>
Radka	<i>Oba dva ateisté.</i>
Zdeňka	<i>Ne já ne.</i>

10. A Váš bývalý partner/partnerka?

Tab. 7 Víra bývalých partnerů

Otázka č. 10	Kategorie III – VÍRA – analýza kódů
Blanka	<i>Ateisté.</i>
Irena	<i>Je také nevěřící.</i>
Ivana (2)	<i>Odpověď otázka číslo 9.</i>
Ladislav	<i>Je nevěřící.</i>
Lenka (2)	<i>Taky ateista.</i>
Pavla	<i>Také ateista.</i>
Radka	<i>Odpověď otázka číslo 9.</i>
Zdeňka	<i>Ne, nevím o tom.</i>

11. Myslíte si, že má víra vliv na rozchody rodičů?

Tab. 8 Víra a její vliv na rozchody rodičů

Otázka č. 11	Kategorie III – VÍRA – analýza kódů
Blanka	<i>Myslím, že ne.</i>
Irena	<i>Určitě má ..., ale nedokážu posoudit, vzhledem k tomu, že jsem nevěřící.</i>
Ivana (2)	<i>Rozhodně ne.</i>
Ladislav	<i>V dnešní moderní době asi ne.</i>
Lenka (2)	<i>V případě, že je odlišná, tak si myslím, že může mít.</i>
Pavla	<i>Žádný vliv.</i>
Radka	<i>Víra na to nemá vůbec vliv.</i>
Zdeňka	<i>Myslím, že ne.</i>

Výstup z kategorie III - Víra**KÓDY**

- Věřící – L 19,
- Bez vyznání – B 19, I 20, I(2) 22, L(2) 19, P 20, R 19, Z 24, B 21, I 22, L 21, L(2) 21, P 22, Z 26
- Nevýznamnost - B 23, I (2) 24, L 23, P 24, R 21, Z 28
- Smysl – I 24, L(2) 23
-

Kategorie IV – TRADICE**K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 12.**

12. Byl/a jste za bývalého partnera/partnerku provdaná/ženatý nebo šlo o nesezdané soužití?

Tab. 9 Tradice

Otázka č. 12	Kategorie IV – TRADICE – analýza kódů
Blanka	<i>Provdaná.</i>
Irena	<i>Ano, 6 let.</i>
Ivana (2)	<i>Ano, za oba dva.</i>
Ladislav	<i>Byl jsem ženatý.</i>
Lenka (2)	<i>Provdaná.</i>
Pavla	<i>Asi 11 let manželé.</i>
Radka	<i>Sezdaní.</i>
Zdeňka	<i>První nesezdané a druhé vdaná...A plánujete rozvod? No já ne, manžel teda podal žádost o rozvod kvůli majetku.</i>

Výstup z kategorie IV - Tradice**KÓDY**

- Sňatek – B 26, I 28, I (2) 27, L 26, L(2) 26, P 27, R 24, Z 31
- Neformální soužití – Z 31
- Oficiální rozchod – Z 65

Kategorie V – **OKOLNOSTI**K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 14, 15, 16 a 17.**14. Předcházely Vašemu rozchodu nějaké spory či jiné problémy?**

Tab. 10 Okolnosti rozchodů

Otázka č. 14	Kategorie V - OKOLNOSTI – analýza kódů
Blanka	<i>Předcházely.</i>
Irena	<i>Na mateřské dovolené se problémy týkaly většinou finančních prostředků...když začala dcera chodit do školky.....problémy opět finanční, ale zároveň si partner našel novou paní.</i>
Ivana (2)	<i>V tom případě prvního manželství to považují spíš za mladickou nerozvážnost, tzn. nedokázali jsme spory řešit asi vzhledem k věku ... nízkému...když jsme se rozešli, mně bylo 21 let. V druhém případě ...tam byly problémy finanční.</i>
Ladislav	<i>Alkohol na manželčině straně.</i>
Lenka (2)	<i>Ne.</i>
Pavla	<i>Ne, nepředcházely.</i>
Radka	<i>Ano, v otázce vůbec fungování toho manželství.</i>
Zdeňka	<i>Žárlil na malou, že jsem se o ní starala takhle, že jsem se nevěnovala mu a druhý ...rodiče, narušení soukromí...majetek...a peníze byly tím problémem.</i>

15. Vyhledali jste před rozchodem pomoc odborníka?

Tab. 11 Pomoc odborníka

Otázka č. 15	Kategorie V - OKOLNOSTI – analýza kódů
Blanka	<i>Já ano, manžel ne.....psychiatrickou.</i>
Irena	<i>Jsme vyhledali pomoc odborníka, byli jsme v psychologické poradně u pana MUDr. Konečného .</i>
Ivana (2)	<i>Nijak jsme to nepovažovali za nutné, v prvním případě to bylo vzhledem k věku a v tom druhém případě nebyla ani příležitost, protože bývalý manžel v podstatě během pár dnů odcestoval.</i>
Ladislav	<i>Protialkoholické oddělení.</i>
Lenka (2)	<i>Ne.</i>
Pavla	<i>Já ano, manžel ne ...pomoc psychologa...jsem si myslela, že je to o vzájemné komunikaci s partnerem, ale partner řekl, že problém je jen na mojí straně.</i>
Radka	<i>Já teda ne, nevím o tom, že by bývalý partner vyhledal pomoc odborníka...jako oficiálně ...určitě vím, že kamarád jeden jako psycholog byl...</i>
Zdeňka	<i>No u toho prvního ne, u druhého prvně manželská poradna...toho mediátora...psychiatra.</i>

16. Kdo z Vás chtěl vztah ukončit, Vy nebo Váš partner/partnerka?

Tab. 12 Iniciátor ukončení vztahu

Otázka č. 16	Kategorie V - OKOLNOSTI – analýza kódů
Blanka	<i>Oba dva.</i>
Irena	<i>Na ukončení manželství jsme se dohodli společně .</i>
Ivana (2)	<i>V prvním případě jsem chtěla vztah ukončit já, ve druhém případě ho ukončil druhý manžel.</i>
Ladislav	<i>Po vzájemné dohodě.</i>
Lenka (2)	<i>Partner.</i>
Pavla	<i>To bylo po takové vzájemné dohodě.</i>
Radka	<i>Já myslím, že pak už to bylo vzájemné ...byly dvě žádosti o rozvod, takže to už pak bylo asi vzájemné.</i>

Zdeňka	<i>Já... v obou případech? ... ano.</i>
--------	---

17. Co tedy považuje za hlavní příčinu rozchodu mezi Vámi?

Tab. 13 Hlavní příčiny rozchodu

Otázka č. 17	Kategorie V - OKOLNOSTI – analýza kódů
Blanka	<i>Nedorozumění a nemožnost komunikovat.</i>
Irena	<i>Si bývalý manžel našel novou partnerku.</i>
Ivana (2)	<i>V prvním případě rozhodně nebyli jsme schopni vzhledem k věku nic řešit, já jsem měla 21, on 23 let ...ani jsme nechtěli nic řešit..v tom druhém případě...pravděpodobně toho finančního rázu.</i>
Ladislav	<i>Alkohol na manželčině straně.</i>
Lenka (2)	<i>Dle mého názoru to bylo všechno o sexu..bydleli jsme dost daleko od sebe..Takže si našel novou partnerku?....ano.</i>
Pavla	<i>To, že si našel přítelkyni.</i>
Radka	<i>Osobnostní rozdíly.</i>
Zdeňka	<i>Jiný pohled na život.</i>

Výstup z kategorie V - Okolnosti

KÓDY

- Neshody – B 30,
- Finanční problémy - I 32, I(2) 33, Z 41, I(2) 48
- Nová žena - I 33, P 42, L(2) 37, I 43
- Věk – I(2) 32,
- Závislost na alkoholu – L 30, L 40
- Nemilé překvapení – L(2) 30, P 32
- Nezralost – R 28, I(2) 39, R 38, Z 49, I(2) 46, B 36
- Žárlivost na dítě – Z 38

- Majetek – Z 40
- Vliv rodičů – Z 39
- Psychiatr – B 32, Z 44
- Psycholog – I 37, P 34, R 30
- Egoismus – I (2) 40, I(2) 43, L(2) 34, Z 47
- Léčebna – L 33
- Samostatnost – L(2) 32
- Manželská poradna – Z 43
- Mediátor – Z 44
- Dohoda - B 34, I 40, L 38, P 39
- Střet – R 35

Kategorie VI – RODINNÉ VZTAHY

K této kategorii se vztahují otázky z rozhovoru č. 19, 20, 21, 22 a 23.

19. Komu bylo dítě/děti svěřeny do péče?

Tab. 14 Svěření dětí do péče

Otázka č. 19	Kategorie VI - RODINNÉ VZTAHY – analýza kódů
Blanka	<i>Domluvili jsme se na střídavé péči.</i>
Irena	<i>Dceru mám v péči výhradně já.</i>
Ivana (2)	<i>Byly děti svěřeny do mé výchovy.</i>
Ladislav	<i>Dceru mám v péči já.</i>
Lenka (2)	<i>Mám je já.</i>
Pavla	<i>Dcery jsou svěřeny do mé péče.</i>
Radka	<i>Mně bylo svěřeno do péče.</i>
Zdeňka	<i>První, ta starší mně, tady o této teprve jednáme.</i>

20. Jak probíhá aktuální péče o dítě/děti?

Tab. 15 Aktuální péče o děti

Otázka č. 20	Kategorie VI - RODINNÉ VZTAHY – analýza kódů
Blanka	<i>Se střídáme po týdnu od neděle do neděle.</i>
Irena	<i>Bývalý manžel o ni zájem neprojevuje.</i>
Ivana (2)	<i>Synové jsou oba dospělí, takže péče v podstatě neprobíhá žádná.</i>
Ladislav	<i>Z důvodu i nadálých problémů s alkoholem mé bývalé ženy mám v péči malou já.</i>
Lenka (2)	<i>Starám se stoprocentně já ...když má čas, tak na pár hodin přijede ...naposledy měl děti s sebou přes noc někdy na podzim.</i>
Pavla	<i>Manžel žije s přítelkyní a dcery ho tam navštěvují.</i>
Radka	<i>Nemáme problémy se dohodnout ...komunikaci s otcem a styk s otcem si řeší de facto i sama s mým souhlasem.</i>
Zdeňka	<i>Takže střídavěu prvního dítěte...tam je babička a tetka už dokonce i tatínek, otec druhé dcery....občas a tam je střídavá péče.</i>

21. Jak probíhá komunikace mezi Vámi a bývalými partnery?

Tab. 16 Komunikace mezi partnery

Otázka č. 21	Kategorie VI - RODINNÉ VZTAHY – analýza kódů
Blanka	<i>Já problém nemám, partner jo...otáčí všechny věci proti sobě.</i>
Irena	<i>Komunikace mezi námi je velmi špatná, zkoušeli jsme pomoc i v psychologické poradně, kam jsme šli společně s dcerou, domluvili jsme se na nějaké komunikaci, ale bohužel.</i>
Ivana (2)	<i>Komunikovali jsme i po rozvodu, komunikujeme i nyní bez problémů.</i>
Ladislav	<i>Komunikace v podstatě žádná, jsme závislý na rozhodnutí soudu.</i>
Lenka (2)	<i>Komunikace vždycky tak na půl minuty, protože děti to samozřejmě nebaví přes telefon nebo počítač.</i>
Pavla	<i>Ohledně výchovy dětí a co se týká kolem těchto věcí, tak jsme schopni se na všem dohodnout.</i>
Radka	<i>Nutné míře nebo i nad rámec, protože dcera má docela náročnou aktivitu, což je sportovní tanec...se musíme domlouvat i ohledně fungování tady těch tréninků.</i>

Zdeňka	<i>No u toho prvního těžce, málo kdy, vůbec a z manželem když, jak bych to řekla...když on něco potřebuje, tak napíše...jako napíšeme si...když si zasouložíme, tak komunikujeme.</i>
--------	---

22. Jste schopni se s bývalým partnere/partnerkou dohodnout na záležitostech, které se týkají Vašeho/Vašich dítěte/děť?

Tab. 17 Záležitosti týkající se dětí

Otázka č. 22	Kategorie VI - RODINNÉ VZTAHY – analýza kódů
Blanka	<i>To jsme.</i>
Irena	<i>Ne, otec se s dcerou nestýká, nemá zájem, platí pouze výživné.</i>
Ivana (2)	<i>Viz otázka 21.</i>
Ladislav	<i>Manželka vidá dceru jenom sporadicky...jednou za čtrnáct dní...někdy ani to ne.</i>
Lenka (2)	<i>Doted' jsme to nějak zvládli, ale teď se obávám, že budou problémy...doted' jsem mu ustupovala a už to dělat nebudu.</i>
Pavla	<i>Ano jsme, dokonce se domlouváme na placení zájmových činností.</i>
Radka	<i>Viz otázka 21.</i>
Zdeňka	<i>Viz otázka 21.</i>

23. Jste schopni se domluvit na styku s bývalým partnerem/partnerkou a jak probíhá předávání dítěte/děť?

Tab. 18 Styk a předávání dětí mezi partnery

Otázka č. 23	Kategorie VI - RODINNÉ VZTAHY – analýza kódů
Blanka	<i>To jsme.</i>
Irena	<i>Viz otázka 22</i>
Ivana (2)	<i>Tenkrát jsme byli schopni se domluvit.</i>
Ladislav	<i>Máme styk upravený soudně.....předávání dcery probíhá bez problémů...</i>
Lenka (2)	<i>Vzdálenost strašně velká...když měl tři dny volno, tak s dětma strávil tak 5 hodin....</i>

Pavla	<i>Dcery navštěvuje i u nás doma, tak se domlouváme při těchto návštěvách nebo telefonicky.</i>
Radka	<i>Styk probíhá bez problémů.</i>
Zdeňka	<i>No v přítomnosti úřadů ano.</i>

Výstup z kategorie VI - Rodinné vztahy

KÓDY

- Dohoda – B 40, R 45, Z 56, I(2) 59, P 51
- Výhradní péče matky – I 47, I(2) 54, L(2) 43, P 46, R 43, Z 53, L(2) 45
- Výhradní péče otce – L 45
- Otevřené – Z 53
- Kontakt respektován – B 42, P 48, R 47, L 59
- Nezralost – I 47, I 51, Z 60, Z 62, Z 67
- Samostatnost (zletilost) I(2) 56,
- Bariéra – L 47, L(2) 46,
- Širší rodina Z 56
- Jednostrannost – B 44,
- Formálnost - L 51
- Povinnost – L(2) 52, L 55, L(2) 64
- Zralost – R 53, P 55, R 55, B 51, R 58
- Naděje – Z 60
- Dítě – B 48, I(2) 62,
- Slabost – I 55
- Křivda – L(2) 60
- Tolerance – P 59

Závěrečné informace o respondentovi – otázka číslo 24, 25 a 26

24. Uzavřel/a jste nový sňatek? Máte nového partnera/partnerku? Pokud ano, máte s ním dítě/děti?

25. Když se podíváte zpět, udělala byste ve Vašem vztahu s bývalým partnerem/partnerkou něco jinak?

26. Chtěl/a byste k tomuto rozhovoru ještě něco doplnit nebo se na něco zeptat?

Tab. 19 Doplnění rozhovoru

Respondent	Nový vztah/dítě	Pohled zpět	Doplnění rozhovoru
Blanka	Ne	<i>Rozešla bych se s ním dřív.</i>	<i>Nevím.</i>
Irena	Ano/ne	<i>Raději nevzpomínat.</i>	<i>Už nic.</i>
Ivana	Ne	<i>Je to všechno podle mě odvislé od věku, zkušeností a tak...</i>	<i>Ani ne.</i>
Ladislav	Ano/ne	<i>Nespěchal bych tak na manželské soužití, nebyli jsme ještě vyzrálí.</i>	<i>Myslím, že ani ne.</i>
Lenka	Ne	<i>Nenechávala bych veškerou starost o rodinu na sobě.</i>	<i>Asi už nic.</i>
Pavla	Ne	<i>Špatná volba.</i>	<i>Asi ne.</i>
Radka	Ne	<i>Asi by to jinak nešlo řešit.</i>	<i>V našem případě to bylo ku prospěchu, než aby dítě žilo prostě v neustálém stresu a hádkách, a s tím, že rodiče mají odlišný názor na fungování rodiny.</i>
Zdeňka	Ne	<i>Ne, ne, nechci se k tomu vracet, ne.</i>	<i>Já myslím, že ani ne.</i>

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Tato kapitola objasňuje výsledky výzkumu.

Otázky v rozhovoru pod číslem 1, 2, 3, 4 a 18 byly informativní a přináší nám stručný přehled o respondentovi a jeho rodině. Výzkum byl realizován s 8 respondenty, z toho bylo 7 žen (matek) a 1 muž (otec). Věk respondentů se pohybuje od 29 let do 44 let. Věk partnerů dotazovaných je v rozmezí od 29 do 48 let. Ivana a Zdeňka si prošly dvěma vztahy. Z každého vztahu mají jedno dítě. Počet dětí na jeden partnerský vztah bylo jedno až tři děti. Věk dětí v době rozchodů partnerů byl od 1 měsíce do šesti let. Současný věk dětí je v rozmezí od 2 do 25 let.

6.1 Kategorie UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ

Na základě provedeného výzkumu jsme analyzovali kategorii s názvem UPLATNĚNÍ V ŽIVOTĚ, která prokazuje, jaké je vzdělání a profese jednotlivých respondentů a jejich někdejších partnerů.

Z této kategorie vyplývá, že všichni respondenti mají středoškolské vzdělání, pouze jedna dotazovaná byla vysokoškolačka. U jejich bývalých partnerů již není vzdělání tak jednotné. Ve stejném poměru jsou zastoupeni někdejší partneři vysokoškolsky a středoškolsky vzdělání a nejmenší skupinu zastupují vyučení.

Tato kategorie nám dále osvětluje, že valná většina dotazovaných a jejich dřívějších protějšků, pracuje. Výjimku tvoří bývalý partner Ivany, který je v zahraničí a Ivaně není známo jeho zaměstnání. Tudíž nelze vyloučit, že nepracuje. Obory, ve kterých respondenti a jejich bývalí partneři pracují jsou velmi různorodé.

6.2 Kategorie TRANSGENERAČNÍ PŘENOS

Následující kategorie pojmenovaná TRANSGENERAČNÍ PŘENOS přináší informace o primární rodině respondentů a bývalých partnerů. Bylo ověřováno, zda došlo již v původních rodinách jmenovaných k rozpadu, což by mohlo vést k promítnutí modelu primární rodiny do rodiny nové.

Toto tvrzení se potvrdilo v polovině případů, kdy alespoň jeden z partnerů pochází z neúplné rodiny.

Bylo by velmi zajímavé, provést výzkum v nově založených rodinách dětí výše jmenovaných a ověřit vliv transgeneračního přenosu na další generace.

6.3 Kategorie VÍRA

Z této kategorie nazvané VÍRA plyne, že až na Ladislava jsou všichni respondenti a jejich někdejší protějšky nevěřící. Většina z nich také nepřipouští vliv víry na rozchody rodičů. Výjimkou byla Irena a Lenka, které se domnívají, že víra může ovlivnit rozchod rodičů. Irena uvedla, že víra má určitě vliv na rozchody rodičů, ale nedokáže to posoudit, protože sama není věřící. Lenka svůj názor obhajuje tím, že si myslí, že v případě, že je víra odlišná, může mít vliv na rozchod rodičů.

6.4 Kategorie TRADICE

Analýzou kategorie s názvem TRADICE bylo zjištěno, že valná většina respondentů uzavřela sňatek, až na Zdeňku, která za prvního partnera nebyla provdaná.

6.5 Kategorie OKOLNOSTI

Kategorie s názvem OKOLNOSTI přináší informace, že až na Lenku a Pavlu všichni připouští, že k problémům ve vztahu docházelo již před rozchodem. Jednalo se o problémy finanční, nevěra ze strany partnera, nízký věk partnerů, závislost na alkoholu, zásah rodičů či žárlivost partnera na dítě.

Většina partnerů se snažila řešit své problémy ve vztahu s odborníky. Jednalo se o návštěvu mediátora, psychologickou, psychiatrickou a protialkoholní pomoc. Z výsledků výzkumu, ale také vyplývá, že u některých rodičů byla návštěva odborníka pouze ze strany jednoho partnera a to s odůvodněním, že problémy ve vztahu zavinil pouze jeden partner.

Na rozchodu se u poloviny respondentů dohodli oba partneři, jen u Ivany, Lenky a Zdeňky tomu bylo jinak. Ivana uvedla, že u prvního vztahu rozhodla ona a druhý vztah ukončil její manžel. U Lenky o rozchodu rozhodl partner a Zdeňka určila konec obou vztahů.

Jako hlavní příčinu a důvod k rozchodu tedy respondenti uvádí špatnou komunikaci, novou partnerku, nezralost, finanční problémy, závislost na alkoholu, osobnostní rozdíly. Z analýzy těchto dat vyplynulo, že jako nejčastější příčinu rozchodu respondenti uvedli odchod k nové partnerce.

6.6 Kategorie RODINNÉ VZTAHY

Poslední kategorie byla pojmenována RODINNÉ VZTAHY a přináší informace o rodinách respondentů po jejich rozchodu s partnery. Z rozboru dat bylo zjištěno, že podstatná většina respondentů má svěřeno dítě (popřípadě děti) do své péče. Pouze u Blanky je péče střídaná a u Zdeňky se o péči o dítě, které se narodilo z druhého vztahu, bude teprve jednat.

Ve většině případů jsou partneři schopni se dohodnout na péči o děti. Pouze Irena uvádí, že otec o dceru jejich rozchodem ztratil zájem. Ladislav o dceru také pečuje víceméně sám, protože problémy s alkoholem u jeho bývalé ženy stále přetrvávají. Také Lenka uvedla, že péči o syny zajišťuje stoprocentně ona. U Zdenčina prvního vztahu otec o dceru příliš nejeví zájem, ale s péčí pomáhá babička a teď i otec druhé dcery. Ivana k tomu uvedla, že synové jsou už dospělí, takže téměř žádná péče již neprobíhá. Tenkrát se v pohodě dohodli.

Z analýzy této kategorie také vyplynulo, že komunikace mezi bývalými partnery není příliš dobrá, ale na záležitostech týkajících se dětí (včetně styku), jsou ve většině případů schopni se dohodnout. S dcerou Ireny se otec bohužel nestýká a u Ladislava a Zdeňky musel do úpravy styku zasáhnout úřad, poté již styk rodičů s dětmi relativně funguje.

Na závěr rozhovoru byly položeny ještě doplňující otázky pod čísla 24, 25 a 26, ze kterých vyplynulo, že až na Irenu a Ladislava respondenti nezaložili nový partnerský vztah a nikdo z nich nemá další dítě. Musíme však znovu podotknout, že Ivana a Zdeňka mají již za sebou dva partnerské rozchody a z každého vztahu mají dítě.

Na položenou otázku, zda by ve vztazích s bývalými partnery udělali nějaké změny, respondenti většinou sdělili, že se již k těmto myšlenkám nechtějí vracet. Jen Ivana uvedla, že s postupem času by asi věci řešila jinak. Lenka sdělila, že by příště starost o rodinu přenechala také na svém partnerovi a Radka hodnotí rozchod s manželem jako věc prospěšnou pro zdravý vývoj své dcery.

7 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Ve shrnutí výzkumné části se zabýváme odpověďmi na hlavní otázku a dílčí otázky výzkumu.

Hlavní výzkumná otázka

Příčiny rozchodu rodičů v době raného dětství dětí.

Jako hlavní příčinu a důvod k rozchodu, respondenti uvádí špatnou komunikaci, novou partnerku, nezralost, finanční problémy, závislost na alkoholu a osobnostní rozdíly. Z analýzy těchto dat vyplynulo, že jako nejčastější příčinu rozchodu respondenti uvedli odchod k nové partnerce.

Dílčí otázky výzkumu:

Z jaké rodiny rodiče pocházejí?

U poloviny respondentů alespoň jeden z partnerů pochází z neúplné rodiny.

Co vedlo rodiče k ukončení partnerského vztahu?

Vyjma dvou respondentů, další připouští, že k problémům ve vztahu docházelo již před rozchodem. Jednalo se o problémy finanční, nevěra ze strany partnera, nízký věk partnerů, závislost na alkoholu, zásah rodičů či žárlivost partnera na dítě.

Jakým způsobem se rodiče snažili rozchod ovlivnit?

Většina partnerů se snažila řešit své problémy ve vztahu s odborníky. Jednalo se o návštěvu mediátora, psychologickou, psychiatrickou a protialkoholní pomoc. Z výsledků výzkumu, ale také vyplývá, že u některých rodičů byla návštěva odborníka pouze ze strany jednoho partnera a to s odůvodněním, že problémy ve vztahu zavinil pouze jeden partner.

Jak proběhl rozchod?

Na rozchodu se u poloviny respondentů dohodli oba partneři, jen u Ivany, Lenky a Zdeňky tomu bylo jinak. Ivana uvedla, že u prvního vztahu rozhodla ona a druhý vztah ukončil její manžel. U Lenky o rozchodu rozhodl partner a Zdeňka určila konec obou vztahů.

Jak probíhá komunikace partnerů po rozchodu?

Komunikace mezi bývalými partnery není příliš dobrá, ale na záležitostech týkajících se dětí (včetně styku), jsou ve většině případů schopni se dohodnout. S dcerou Ireny se otec

bohužel nestýká a u Ladislava a Zdeňky musel do úpravy styku zasáhnout úřad, poté již styk rodičů s dětmi relativně funguje.

Jaký vliv má víra na rozchod rodičů?

Většina respondentů nepřipouští vliv víry na rozchody rodičů. Výjimkou byla Irena a Lenka, které se domnívají, že víra může ovlivnit rozchod rodičů. Irena uvedla, že víra má určitě vliv na rozchody rodičů, ale nedokáže to posoudit, protože je sama nevěřící. Lenka svůj názor obhajuje tím, že si myslí, že v případě, že je víra odlišná, může mít vliv na rozchod rodičů.

Doporučení pro praxi

Z hlediska příčin rozchodů rodičů v době raného dětství dětí doporučujeme pro praxi kvalitní vzdělávání na školách, týkající se důkladného plánování rodičovství a posilování rodinných vztahů pořádáním kolektivních rodinných akcí. Jako další významné doporučení bychom viděli větší podporu rodin státem. Vzrostla by výše rodičovského příspěvku a také doba rodičovské dovolené, která by se posunula na hranici sedmi let věku dítěte. Tím by rodina finančně nestrádala a nedocházelo by k přetěžování žen, které by se tak mohly řádně věnovat nejen výchově dětí, ale i svým partnerům. Dalším doporučením, které se jeví jako vhodné pro praxi, je pečlivá a intenzivní práce s rodinami v rodinných poradnách a na orgánech sociálně právní ochrany dětí.

ZÁVĚR

Rozchod rodičů a jeho dopady na dítě jsou tématem velice rozsáhlým, ale ve skutečnosti bohužel velice nešťastným. Považujeme tedy za nutné, aby řešení tohoto problému zůstávalo stále aktuální.

Negativní psychologické dopady rozchodu rodičů na dítě jsou vždy, to je zcela bez debat. Jak jimi bude konkrétní dítě ovlivněno, však závisí zcela na rodičích. Chování rodičů a jejich ochota se domluvit může zmírnit dopad negativních skutečností na dítě. Obecně lze říci, že nejlepším řešením pro dítě by bylo svěření do společné výchovy rodičů, popřípadě střídavá péče, bohužel však prakticky takového uspořádání ve většině případů nelze dosáhnout.

V těchto sporech rodičů o dítě není vítězů ani poražených. Jsou to jen děti, které se musí vyrovnat s faktem, že ve většině případů uvidí jednoho z rodičů jednou za čtrnáct dnů o víkendu, a stávající domov zaplní nový partner, či partnerka rodiče.

Jako hlavní příčinu a důvod k rozchodu, respondenti tohoto výzkumu uvedli špatnou komunikaci, novou partnerku, nezralost, finanční problémy, závislost na alkoholu a osobnostní rozdíly. Rozborem těchto dat bylo zjištěno, že jako nejčastější příčina rozchodu respondentů, je odchod partnera k nové partnerce.

Většina respondentů se po ukončení rozhovoru svěčila, že i po tolika letech v nich vzpomínky na rozchod s partnerem vyvolávají negativní emoce. To také vysvětluje, proč čtyři osoby odmítli účast na rozhovorech.

Rodina velmi ovlivňuje naši společnost a má také velký vliv na rozvoj osobnosti jedince. Dává člověku pocit, že někam náleží. S jistotou můžeme říci, že rodinu je třeba chránit a podporovat. Záleží však na každém z nás, jak zodpovědně bude ke své rodině přistupovat a jak schopným rodičem bude.

Na závěr je nutné dodat, že péče o dítě je velmi náročný proces, který je závislý na obou rodičích. Jsou-li rodiče spolu, zvládnou vše jednodušeji. Dobrá komunikace a upřímný vztah upevní partnerský svazek. Rodiče by si to však měli uvědomit, již před narozením jejich dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, Eduard a kol., 2006. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1089-2.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion. 2008. ISBN 978-80-969944-O-3.
- [3] ČAČKA, Otto, 1996. *Psychologie dítěte*. Tišnov: SURSUM.
ISBN 80-85799-03-0
- [4] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: PAIDO.
ISBN 80-85931-79-6.
- [5] HELUS, Zdeněk, 2004. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál.
ISBN 80-7178-888-0.
- [6] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- [7] KLIMEŠ, Jeroným, 2005. *Partneři a rozchody*. Praha: Portál.
ISBN 80-7367-045-3.
- [8] KREBS, V., DURDISOVÁ, J., 2010. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [9] MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk, 1986. *Přestali jsme být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha: ministerstvo práce a sociálních věcí ČSR ve Statistickém a evidenčním vydavatelství tiskopisů. 98 167 0.
- [10] MATOUŠEK, Oldřich, 2003a. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon). ISBN 80-86429-19-9.
- [11] MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2003b. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich, 2003c. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
ISBN 80-7178-549-0.
- [13] MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon). ISBN. 80-86429-05-9.

- [14] NOVÁK, Tomáš, 2000. *Rodičovské judo – Dítě během rozvodového řízení*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-000-2-6.
- [15] NOVÁK, Tomáš, 2004. *Jak předejít krizi v manželství*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0935-X.
- [16] PREKOP, Jirina, 2001. *Jak být dobrým rodičem – krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-9063-7.
- [17] PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T., 2004. *Jak přežít rozvodové peklo*. Brno: Jota. ISBN 80-7217-294-8.
- [18] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- [19] SMITH, Heather, 2004. *Děti a rozvod*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-906-2.
- [20] ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [21] TRÉLAÜN, Beatrice, 2005. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-935-6.
- [22] VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum. ISBN 8024609568.
- [23] VYKOPALOVÁ, Hana, 2002. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0337-4.
- [24] WARSHAK, Richard A., 1996. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-089-8.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

- [25] Rodina dnes. *Funkce rodiny* [online]. 2011 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.rodinadnes.cz/2011/11/funkce-rodiny.html>
- [26] Slovník Wikipedie. *Rodina* [online]. 2006 [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

- [27] Studentská encyklopedie. *Transgenerační přenos*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.socialniprace.cz/encyklopedie/index.php?title=Transgenera%C4%8Dn%C3%AD_p%C5%99enos&oldid=416

ČASOPISY:

- [28] KLIMEŠ, Jeroným. *Právo a rodina*. 2013, č. 2. ISSN 1212-866X.

SBORNÍKY:

- [29] BOKOVÁ, Ludmila a Václava MASÁKOVÁ. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 978-809-0492-004.
- [30] BOKOVÁ, Ludmila a Jana PROCHÁZKOVÁ. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, 126 s. ISBN 978-809-0492-004.

PRÁVNÍ PŘEDPISY:

- [31] Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSVČ Osoba samostatně výdělečně činná

SPOD Sociálně právní ochrana dětí

SUS Správa a údržba silnic

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Fáze rozchodu podle Klimeše, 2005, str. 78-79	26
Tab. 2 Obecné informace o respondentovi a jeho rodině	42
Tab. 3 Úroveň dosaženého vzdělání respondentů.....	43
Tab. 4 Úroveň dosaženého vzdělání bývalých partnerů	43
Tab. 5 Transgenerační přenos	44
Tab. 6 Víra respondentů.....	45
Tab. 7 Víra bývalých partnerů	46
Tab. 8 Víra a její vliv na rozchody rodičů	46
Tab. 9 Tradice	47
Tab. 10 Okolnosti rozchodů.....	48
Tab. 11 Pomoc odborníka	49
Tab. 12 Iniciátor ukončení vztahu	49
Tab. 13 Hlavní příčiny rozchodu	50
Tab. 14 Svěření dětí do péče.....	51
Tab. 15 Aktuální péče o děti	52
Tab. 16 Komunikace mezi partnery	52
Tab. 17 Záležitosti týkající se dětí	53
Tab. 18 Styk a předávání dětí mezi partnery.....	53
Tab. 19 Doplnění rozhovoru	55

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Potřeby dětí ve věku 0-3 roky

PŘÍLOHA P II: Potřeby dětí ve věku 3-6 let

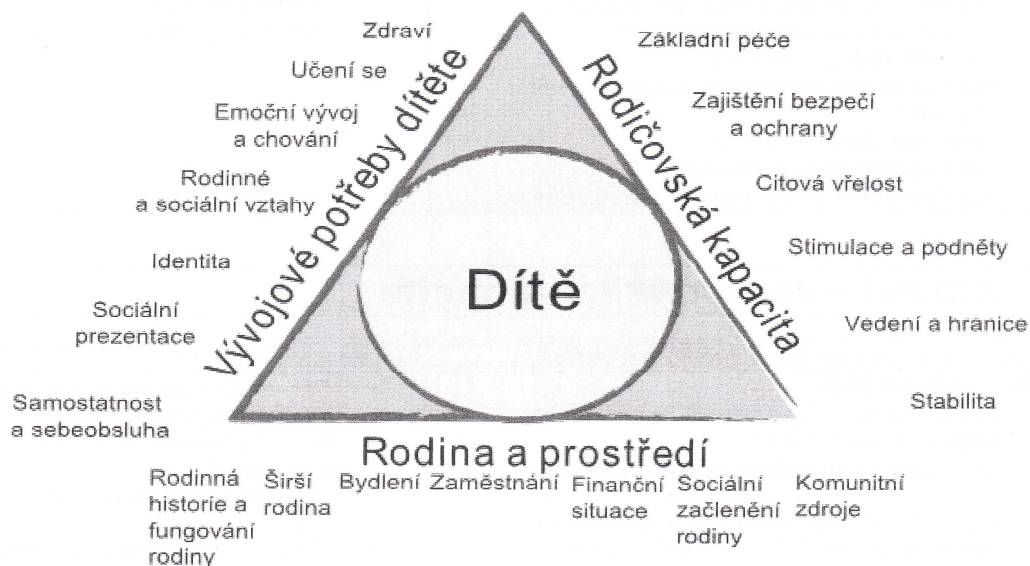
PŘÍLOHA P I: POTŘEBY DĚTÍ VE VĚKU 0-3 ROKY

PODROBNÉ VYHODNOCOVÁNÍ POTŘEB DĚTÍ

Podpůrný nástroj pro pracovníky

DÍTĚ VE VĚKU 0 – 3 roky

Vyhodnocovací rámec

VÝVOJOVÉ POTŘEBY DÍTĚTE a RODIČOVSKÁ KAPACITA

1.1. Zdraví – vývojové potřeby dítěte

Zdravotní stav – aktuální a dlouhodobý zdravotní stav dítěte, růst, vývoj, tělesné a duševní prospívání, nemoci a postižení (včetně psychiatrických), úrazy. Zajištění pravidelné lékařské péče – praktický lékař, zubní lékař, další specialisté dle potřeby. Návštěvy u lékaře, preventivní lékařské prohlídky, očkování, hospitalizace, zdravotní doporučení. Strava, pitný režim, spánek a odpočinek, zrak a sluch, jemné motorické dovednosti, hrubé motorické dovednosti. Zdravotní rizika – kouření, alkohol, jiné návykové látky, obezita, anorexie, bulimie.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Oblast pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Jak dítě celkově prospívá? • Co všechno vaše dítě už umí? • Jak vaše dítě vidí, slyší? • Jak se vaše dítě v průběhu dne stravuje? Kdy dostává jídlo, jaké jídlo? • Jak vaše dítě pije? Kolik toho vypije, jak často pije? • Jak a kdy vaše dítě obvykle spí? • Spí vaše dítě pravidelně? • Jak to má vaše dítě s nočníkem/toaletou? • Stává se, že se vaše dítě počůrá? • Bylo dítě řádně očkováno? • Má dítě nějaký trvalý/přetrvávající zdravotní problém? • Mělo dítě nějaká zranění? • Jaké nemoci dítě prodělalo? • Jak často dochází ke zranění vašeho dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jak dítě vypadá?</i> • <i>Odpovídá vývoj dítěte jeho věku?</i> • <i>Jak dítě reaguje v běžném kontaktu? Slyší, vidí?</i> • <i>Počůralo se dítě během vaší návštěvy?</i> • <i>Má dítě nějaká viditelná zranění?</i> • <i>Jak reaguje na vaši osobu?</i> • <i>Jsou na dítěti vidět nějaké známky nemoci?</i> • <i>Jak dítě jí? Pije?</i>

1.2. Zdraví – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je dítě zdravé? Byla u něj diagnostikována nějaká nemoc? Jaká? • Jak vypadá den vašeho dítěte z hlediska jídla a pití? • Kdy a jakým způsobem dítě myjete/koupete? • Jak to vypadá u dítěte s čištěním zubů? • Jak vaše dítě snáší různé teploty? Bývá mu zima nebo horko? • Oblékáte dítě/pomáháte dítěti s oblékáním/zvládá dítě obléknout se samo? • Jak často chodíte k dětskému lékaři? Jak zvládáte povinné očkování s dítětem? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak reagujete, když dojde ke zranění vašeho dítěte? • Byli jste již někdy s dítětem v nemocnici či na pohotovosti z důvodu zranění? • Umíte ošetřit běžná zranění dítěte – odřeniny, puchýře apod.? • Máte doma lékárničku? Co obsahuje? • Jak vypadá váš den doma s dítětem? Jste spolu v jedné místnosti, nebo je dítě jinde? Máte přehled, co vaše dítě dělá? • Zraní se někdy dítě doma? Jak se to stává? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Během vaší návštěvy – dostalo dítě nějaké jídlo, pití?</i> • <i>Bylo dítě během návštěvy přebaleno?</i> • <i>Je v lednici nějaké jídlo vhodné pro dítě?</i> • <i>Má dítě v koupelně svůj zubní kartáček?</i> • <i>Má dítě očkovací průkaz a v něm zaznamenaná povinná očkování?</i> • <i>Bylo dítě během návštěvy adekvátně a čistě oblečeno?</i> • <i>Je domov včetně postele dítěte čistý?</i> • <i>Dbá rodič svým jednáním vůči dítěti, aby zabránil běžným úrazům?</i> • <i>Vidíte v domácnosti dítěte nějaké známky násilí?</i> • <i>Má dítě doma bezpečné hračky?</i>

Otázky k citové vřelosti:

- Jak vnímáte váš vztah s dítětem?
- Když se dítě zraní, je pro vás snadné jej utišit?
- Kdo dokáže nejlépe uklidnit dítě, když je rozrušené?
- S kým tráví vaše dítě nejvíc času, když je vzhůru?

Otázky ke stimulaci a podnětům:

- Jak si hrajete s dítětem?
- Učíte dítě nové věci?
- Jaké činnosti vaše dítě baví?
- Jak často chodíte s dítětem ven?
- Co venku děláte?

Otázky k vedení a hranicím:

- Kdy chodí dítě spát? Jak se to daří dodržet?
- Máte vymezená nějaká pravidla v oblasti stravování? Daří se vám je dodržovat?

Otázky ke stabilitě:

- Má dítě nějaký režim/pravidelnost – spánek, jídlo, koupel apod.
- Daří se takový režim dodržovat?
- Máte nějaké rituály s usínáním nebo u jídla?

- *Přichází (přibližuje se) dítě k rodiči během rozhovoru?*
- *Když se dítěti během návštěvy něco nelíbí, hledá uklidnění u svých rodičů?*
- *Dokážou rodiče utišit dítě?*
- *Usmívá se rodič na dítě?*
- *Chová rodič dítě v náručí nebo na klíně?*
- *Upoutává rodič pozornost dítěte nějakou hračkou?*
- *Jak si dítě hrálo během vaší návštěvy?*

- *Uplatnil rodič během návštěvy některé ze pravidel, na která se ho ptáte při rozhovoru?*
- *Jak rodič zamezil nežádoucímu chování dítěte během vaší návštěvy?*
- *Byl během návštěvy dodržen čas na jídlo nebo spánek?*
- *Choval se rodič ve stejných situacích podobným způsobem?*
- *Bylo jeho chování pro dítě předvídatelné?*

2.1. Učení se – vývojové potřeby dítěte

Forma komunikace, mateřský jazyk, vyjadřování se, kladení otázek, odpovídání na otázky, naslouchání, reagování, porozumění, čtení a psaní. Jiné než verbální způsoby komunikace – znaková řeč, Brailovo písmo, makaton, piktogramy a symboly, VOKS a jiné.

Pochopení, odůvodnění a řešení problémů – schopnost pochopit a utřídit si informace, racionálně uvažovat a řešit problémy. Hry, příběhy, písničky, objevování, zkoumání, pozornost

Zapojení se do učení, přístup vzdělávání a zaměstnání, aktivní zapojení se a docházka, prospěch, přístup k odpovídajícím zdrojům. Pokrok u základních a klíčových dovedností, ambice.

Speciální vzdělávací potřeby – sociální znevýhodnění, poruchy učení, zdravotní postižení.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Jak vypadá vaše komunikace s dítětem? • Co vaše dítě umí vyjádřit – slovně nebo jiným způsobem? • Jaká slova vaše dítě umí? • Rozumíte tomu, co po vás dítě chce? • Rozumí dítě, co po něm chcete vy? • Jak dítě reaguje na vaše pokyny? • Projevuje dítě zájem o hračky, hry, pohádky? • Jak si dítě hraje? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Komunikuje dítě přiměřeně svému věku?</i> • <i>Hraje si dítě na úrovni odpovídající jeho věku?</i> • <i>Reaguje dítě během vaší návštěvy na pokyny rodičů?</i> • <i>Pozorujte jemné a hrubé motorické dovednosti dítěte</i>

2.2. Učení se – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • S jakými hračkami si dítě hraje? • Kdy a o čem mluvíte s dítětem? Vídá se vaše dítě s dalšími dětmi? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Za co dítě pochválíte? • Kde si dítě v domácnosti rádo hraje? • Kde si dítě venku rádo hraje? • Jak vypadají vaše procházky/cesty do jeslí/školky apod.? • Kdo všechno o dítě pečuje a hraje si s ním? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak podporujete svoje dítě v poznávání nových věcí? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Máte s dítětem nějaké společné aktivity jako např. čtení/vyprávění pohádek, hraní her apod.? • Jak dítě reaguje na nová místa? Má zájem je prozkoumávat? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daří se vám najít si nerušený čas na hraní si s dítětem? Jak často? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak často se věnujete hraní s dítětem? • Daří se vám pečovat a uchovávat hračky dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Má dítě své hračky, které jsou bezpečné a adekvátní jeho věku?</i> • <i>Je místo na hraní pro dítě bezpečné? Včetně příp. zahrady?</i> • <i>Vidíte rodiče pochválit své dítě za něco?</i> • <i>Reaguje rodič na snahu dítěte komunikovat?</i> • <i>Umí rodič rozdělit čas mezi hraní si s dítětem a rozhovorem s vámi?</i> • <i>Jsou hračky dítěte v dobrém stavu?</i>

3.1. Emoční vývoj a chování – vývojové potřeby dítěte

Rané citové vazby, celkové emoční nastavení, sebedůvěra, vztahy s dospělými, vztahy s vrstevníky, temperament, empatie, aktuální emoční stav.
Traumata, psychické potíže, zvládání stresových situací, pocity izolovanosti a samoty, strach, obavy.
Životní styl, příslušnost k subkultuře, pozitivní faktory v chování, respektování hranic a pravidel, sebeovládání, chování ve vztahu k vrstevníkům a ve vztahu k dospělým, lehkomyšlné nebo impulsivní chování, zneužívání návykových látek, asociální chování, sexuální projevy, delikventní chování, násilné a agresivní chování, neklid a hyperaktivita, roztržitost, udržení pozornosti, soustředění, riskování, sebepoškozování.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Jaká je obvyklá nálada dítěte? • Když dítě pláče, jak ho utišíte? • Bývá dítě ostražitě/úzkostné? V jakých situacích? • Vyskytují se u dítěte záchvaty vzteku delší než 15 minut? Jak často? • Jak se dítě zapojuje do her s osobami, které zná? • Jak se dítě chová v přítomnosti dalších dětí? • Projevuje se někdy dítě vůči jiným agresivně (kouše, štípe, škrábe...)? • Jak dítě v noci spí? • Věří dítě dospělým, které zná? • Způsobuje si dítě samo úrazy (např. se škrábe, bouchá hlavou apod.)? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jaká je nálada dítěte? Jaká byla při minulé návštěvě?</i> • <i>Vzteká se dítě během návštěvy? Co se děje při záchvatu vzteku a co po něm? Jak reagují rodiče?</i> • <i>Jak dítě reaguje na vaši návštěvu (na osobu, kterou nezná)?</i> • <i>Má dítě nějaké agresivní projevy vůči osobám, hračkám, vůči sobě?</i>

3.2. Emoční vývoj a chování – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak řešíte případné neshody mezi sebou? • Je řešení neshod přítomno dítě? • Je/bylo dítě někdy svědkem nějakého násilí či agrese v rodině či okolí? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je někdy dítě ponecháno v péči osoby, kterou dítě nezná? • Dostane dítě někdy pohlavek nebo na zadek? • Jaké tresty používáte na dítě, když zlobí? • Vyhledali jste někdy pomoc, protože jste nezvládali chování dítěte? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co dělá dítě, když je smutné/rozrušené? • Jak reagujete, když/jestli se dítě v noci probudí a pláče? • Je dítě někde vystaveno kritice/nepřátelství? • Mazlíte se/objímáte se s dítětem? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se vám daří řešit případné spory s partnerem? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jsou neshody mezi dítětem a rodičem řešeny nenásilnou cestou?</i> • <i>Dochází během návštěvy k fyzickým trestům nebo je dítěti fyzickým trestem vyhrožováno?</i> • <i>Zohledňují rodiče city dítěte při jednání s ním?</i> • <i>Je dítě utišeno rodičem, když je rozrušené?</i> • <i>Je dítě během vaší návštěvy rodičem podrobena kritice?</i> • <i>Vnímáte v rodině nějaké emocionální napětí?</i>

<p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaké výchovné metody na dítě používáte (tresty, zákazy, povzbuzení, motivace...)? • Jak dítě zvládá citově vypjaté situace? Jak mu v takových chvílích pomáháte? • Hraje si někdy dítě ve vaší blízkosti, když vykonáváte domácí práce? • Jak to doma probíhá, když uklízíte hračky, nebo prostor, kde si dítě nejčastěji hraje? • Říkáte dítěti o tom, jaké problémy musíte zrovna řešit? • Je dítě přítomno, když s partnerem/dalšími osobami řešíte složitou situaci nebo nějaký problém/konflikt? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shodnete se oba rodiče/pečovatelé v uplatňování výchovných metod vůči dítěti? • Liší se někdy vaše reakce na chování dítěte? • Podporujete druhého rodiče/pečovatele v jeho výchovných postupech a reakcích na chování dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jaké používají rodiče výchovné metody? Jsou v souladu s tím, o čem hovoří při rozhovoru s vámi?</i> • <i>Jsou reakce rodičů na chování dítěte během vašich návštěv konzistentní? Jsou stále stejné?</i>
--	---

4.1. Rodinné a sociální vztahy – vývojové potřeby dítěte

Stabilní a vřelé vztahy se členy rodiny, včetně sourozenců a širší rodiny, vztahy s vrstevníky, vztahy s širší komunitou. Schopnost empatie a schopnost budování vztahů, pomoc druhým. Míra zapojení se do negativních vztahů.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Jaké jsou vztahy v rodině? • Jaké má dítě vztahy se svými sourozenci? • Jak se dítě chová ve vztahu k jiným dětem? • Jaký má dítě vztah ke zvířatům? • Umí si dítě hrát se svými vrstevníky? • Chová se dítě jinak ke známým lidem ve srovnání s cizími lidmi? • Stěhovali jste se někdy? 	<ul style="list-style-type: none"> • Je dítě uvolněné v přítomnosti rodičů? • Ukazuje dítě citovou vazbu k rodičům? • Hraje si dítě radostně se svými sourozenci? • Chová se dítě hezky k jiným dětem, zvířatům?

4.2. Rodinné a sociální vztahy – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kdo všechno o dítě pečuje? Jaký má dítě k těmto osobám vztah? • Máte někoho na hlídání? • Daří se vám vytvářet dobrý vztah s dítětem? • Kolik času s dítětem trávíte? Máte pocit, že máte dostatek společného času? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak spolu vycházejí při hře sourozenci? Perou se někdy děti? • Co děláte, když si děti (při hře) ubližují? Jak reagujete? • Je někdy dítě svědkem nějakého násilného chování? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se vám daří podporovat dobré vztahy v rodině? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Navštěvujete jiné rodiny s dětmi? Jaké tam panují vztahy? • Jsou vztahy těchto lidí pro dítě srozumitelné? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dítě zvládá kontakt se svými vrstevníky? • Jak zabraňujete násilí mezi dětmi? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je dítě v dlouhodobém stabilním kontaktu s alespoň jednou osobou? • Jak jsou vzájemně provázáni jednotliví pečovatelé? Existuje nějaká návaznost péče? • Kdo zajišťuje péči v intimní hygieně dítěte? • Stěhujete se často? 	<ul style="list-style-type: none"> • Podporuje chování rodičů vůči dítěti rozvoj silného pozitivního vztahu s dítětem? • Jak se chovají sourozenci k dítěti? • Sledují rodiče interakce mezi dítětem a sourozenci? • Může být dítě svědkem sexuálního chování dospělých? • Poskytují vztahy rodičů dobrý příklad dítěti? • Podporují rodiče láskyplné vztahy? • Je dítě podporováno/je dítěti zabraňováno v násilném chování? • Existuje stabilní vzorec péče v každodenním životě dítěte?

5.1. Identita a sociální prezentace – vývojové potřeby dítěte

Vnímání a uvědomování si sebe sama, pozitivní obraz sama sebe, sebedůvěra, znalost vlastní a rodinné minulosti, pocit sounáležitosti s rodinou, jinými sociálními skupinami, uvědomování si příslušnosti k pohlaví, etniku, národnosti, kultuře, víře, příslušnost k subkultuře, zkušenosti s diskriminací z důvodu rasy, náboženského vyznání, věku, pohlaví, sexuální orientace nebo postižení.

Sebe prezentace, ambice; sebedůvěra dítěte a náhled na vlastní pokroky, motivace, vytrvalost. Místo ve skupině vrstevníků.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Zná dítě své jméno, věk, pohlaví? • Uplatňuje dítě svá „práva“ vůči sourozencům a dalším dětem? Hlídá si dítě své prostředí a své blízké? • Odlišuje dítě samo sebe od dalších osob? (přiměřeně věku) • Reaguje dítě na vyslovení svého jména? • Umí dítě na sebe ukázat, když se ho zeptáme? • Je dítě pyšné na své úspěchy? • Má dítě na sebe pozitivní pohled? • Ví dítě kdo je máma, táta, babička, děda 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Projevuje dítě během návštěvy hrdost na něco, co zvládlo?</i> • <i>Reaguje dítě na oslovení svým jménem?</i> • <i>Jak se vymezuje dítě vůči svým sourozencům?</i> • <i>Je jazyk a chování dítěte během návštěvy společensky vhodné?</i> • <i>Má dítě svůj pokoj, své hračky?</i>

5.2. Identita a sociální prezentace – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dítěti říkáte vy a jak lidé ve vašem okolí? • Jak se vám daří udržovat oblečení dítěte čisté? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daří se vám vysvětlit dítěti, kdo je důvěryhodný a kdo je cizí? • Jak se vám daří vysvětlit dítěti případné nutné oddělení od rodičů (u lékaře, nutné hlídání apod.) • Máte pro dítě dostatek vhodného oblečení? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je něco, na co jste u svého dítěte pyšní? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak vnímáte snahu dítěte o samostatnost? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chápe dítě rozdíl mezi sebou a ostatními lidmi? • Chápe dítě rozdíl mezi svými věcmi a věcmi jiných lidí? • Jak se dítě chová na veřejnosti? Jak na to reagujete vy? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se dítě cítí v rámci rodiny? • Účastní se dítě rodinných setkání a slavností? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Má dítě čisté oblečení?</i> • <i>Používají všichni členové rodiny stejné jméno pro dítě? Jak dítěti říkájí? Jak dítě říká samo sobě?</i> • <i>Odpovídá oblečení dítěte jeho věku, pohlaví, kultuře a náboženství, příp. jeho postižení?</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Projevují rodiče lásku k dítěti?</i> • <i>Projevují rodiče hrdost nad dítětem?</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Je respektována snaha dítěte o nezávislost? (přiměřeně jeho věku)</i>

6.1. Samostatnost a sebeobsluha – vývojové potřeby dítěte

Základní dovednosti v oblasti sebeobsluhy – hygiena, stravování, oblékání, úklid, vyřizování běžných záležitostí. Dovednosti v oblasti sebeobsluhy a samostatnost, znalost vlastních práv a povinností, objevování vlastních hranic a limitů, schopnost požádat o pomoc, schopnost odmítnout, rozhodování a uvědomění si důsledků, plánování osobního života, dovednost obstat v různých sociálních rolích, pozitivní odpoutávání se od rodiny.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none"> • Co všechno zvládá dítě samo? • Jak dítě zvládá každodenní činnosti – čištění zubů, mytí, oblékání)? • Jak probíhá (u kojenců) kojení a odstavení? • Jak probíhá (u kojenců) krmení z láhve? Pokouší se/zvládne si dítě držet láhev samo? 	<ul style="list-style-type: none"> • Pokouší se dítě samo oblékat? • Pokouší se dítě samo krmit? • Pokouší se dítě samo umýt?

6.2. Samostatnost a sebeobsluha – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak probíhá oblékání dítěte? (Obléká se samo/s dopomocí/oblékáte ho vy?) • Jak probíhá krmení dítěte? (Jí dítě samo/s dopomocí/krmíte ho vy?) • Má oblíbený hrneček talíř nebo vlastní příbor? • Umí se dítě už samo umýt ruce? • Uklízí si hračky sám nebo s vaší pomocí? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Necháváte dítě zkoušet si úkony, které samo ještě neumí? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak reagujete když se dítěti povede udělat něco samostatně? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podporujete dítě v tom, aby zkoušelo dělat věci samo? Máte na to čas? • Podněcujete dítě, aby samostatně vykonávalo nějaké úkoly? (např. donést předmět z jiného pokoje, jít se samo umýt apod.) <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Když má dítě zkusit splnit nějaký úkol samo, jak se vám daří vysvětlit mu ho? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jsou nějaké pravidelnosti v tom, co může dítě dělat samo a zkoušet samo? 	<ul style="list-style-type: none"> • Jak probíhá oblékání dítěte z hlediska samostatnosti? • Jak probíhá krmení dítěte z hlediska samostatnosti? • Už chodí samo na nočník, záchod? • Necháváte dítě zkoušet si úkony, které samo ještě neumí? • Podporuje rodič dítě v nových věcech bezpečným způsobem? • Jak reagují rodiče na situaci, když se dítěti podaří něco bez dopomoci (např. obléknout kalhoty, boty apod.) • Má dítě možnost zkoumat nějaký prostor/nějaké předměty samostatně bez pomoci rodičů? • Je domácnost uzpůsobena pohybu dětí (zajištěné elektrické zásuvky, rohy stolů, nepřístupné nože atd.), lékárnička

RODINA A PROSTŘEDÍ

1. Rodinná historie a fungování rodiny

Velikost a složení rodiny, kulturní zázemí rodiny. Fungování rodiny, včetně rituálů, atmosféra v rodině, vztah rodiny ke vzdělání. Historie rodiny – zdroje pomoci, zvládání krizových situací, nemoci, úmrtí blízké osoby, násilí, zneužívání návykových látek, trestná činnost, chybějící rodič, rozpad vztahu, zdravotní stav pečujících osob v rodině, zneužívání.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo všechno tvoří rodinu dítěte? Jaké máte mezi sebou vztahy?• Kdo jsou sourozenci dítěte, žijí všichni sourozenci v společné domácnosti.• Jak jste vyrůstali vy? Co bylo ve vašem dětství důležité? (otázka na rodiče)• Prožívají některé z blízkých osob významné problémy či obtížné situace?• Vyskytuje se v rodině trestná činnost, závislosti, zneužívání návykových látek, domácí násilí?• Je někdo z rodiny dle vašeho názoru rizikem pro dítě? Ohrožuje někdo zdravý vývoj dítěte?• Jak to vypadá v historii rodiny se sňatky, rozvody?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Sledujte neverbální projevy rodičů při tom, když hovoří o různých členech rodiny, můžou vám tak prozradit více o svých vztazích.</i>• <i>Kdo všechno tvoří domácnost, kde žije dítě, prarodiče – jiné osoby.</i>

2. Širší rodina

Formální a neformální podpůrné sítě v rámci širší rodiny a dalších osob; role a odpovědnost širší rodiny v rámci zajištění potřeb dítěte.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo tvoří širší rodinu, s kterými příbuznými se vídáte? Jaké jsou jejich vztahy s dítětem?• Kdo další je pro dítě důležitý? Jaký mají tito lidé vztah k dítěti? Jaký vztah má k těmto lidem dítě?• O kom dítě rádo mluví? Na koho se dítě těší?• S kým si vy sami můžete promluvit, kdo vám pomůže s péčí o dítě?• Kdo je pro vás oporou?• Můžete se na někoho z širší rodiny obrátit s žádostí o pomoc?• Udržujete s širší rodinou pravidelný/ nějaký kontakt?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Jsou v domácnosti další osoby, na které dítě významně reaguje?</i>• <i>Vyskytují se některé osoby často v rozprávění rodičů či dítěte?</i>• <i>Je někdo z širší rodiny součástí domácnosti.</i>

3. Bydlení

Druh bydlení, vybavení domácnosti, vlastnický vztah, prostor pro dítě v rámci bytu, možnost soukromí.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak vám vyhovuje bydlení? Odpovídá vašim potřebám?• Daří se vám v daném ubytování dobře zabezpečovat potřeby dítěte?• Máte doma vše, co potřebujete?• Jak se vám daří udržovat pořádek? Jak často uklízíte?• Cítíte se doma bezpečně?• Máte doma vy i vaše dítě dostatek soukromí?• Jak máte vyřešeno bydlení? Bydlíte ve vlastním bytě nebo v nájmu? Máte smlouvu?• Stěhovali jste se někdy?• Jak často se stěhujete?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Je domov a jeho bezprostřední okolí bezpečné pro dítě?</i>• <i>Má domov základní vybavení – nezávadnou vodu, topení, vybavení pro vaření, sklad na jídlo, prostor na spaní?</i>• <i>Je byt čistý bez zápachu?</i>• <i>Má dítě samostatnou postel?</i>• <i>Je čistý dětský pokoj či prostor vyhrazený pro dítě, včetně jeho postýlky?</i>

4. Zaměstnání

Kdo z domácnosti pracuje, jaký je jeho pracovní režim a jaké proběhly změny v pracovním zařazení. Jaký má vliv pracovní činnost pečujících osob na dítě.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo z rodiny je zaměstnaný? O jaké zaměstnání se jedná, jaká je pracovní doba?• Jak dlouho zaměstnání trvá? Jaké byly změny v oblasti zaměstnání?• Kdo je v rodině nezaměstnaný a proč? Hledá si nezaměstnaný práci? Jak to probíhá? Jak se to daří?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Odpovídá zmíněná pracovní doba či aktivity zaměřené na hledání zaměstnání realitě? Není přítomen rodič, který by měl být v zaměstnání?</i>

5. Finanční situace

Finanční aspekty – dlouhodobý příjem domácnosti, nárok rodiny na dávky a pobírání dávek rodinou, příjem potřebný k zajištění potřeb rodiny, způsoby, jak rodina s příjmem nakládá, dluhy rodiny.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak vycházíte v domácnosti s penězi?• Máte dostatek peněz na zajištění potřeb rodiny?• Daří se vám hradit všechny výdaje z příjmů?• Máte nějaké dluhy? Jak se vám daří je splácet?• Pobíráte nějaké sociální dávky? Proč ano/ne?	

6. Sociální začlenění rodiny a komunitní zdroje

*Charakteristiky obce/čtvrti - úroveň kriminality, znevýhodnění, zaměstnanost, velké rozšíření zneužívání/prodeje návykových látek, sociální status rodiny.
Dostupnost základního vybavení obce, doprava, škola, obchody, volnočasová zařízení, lékař, kostely nebo jiné modlitebny, podpůrné sociální a jiné služby. Míra jejich využití rodinou.*

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak se vám žije v této obci/čtvrti?• Je okolí vhodné pro dítě?• Jaké máte vztahy se sousedy?• Vídáte se v sousedství s někým?• Vídáte se s někým s dětmi? Má vaše dítě v okolí nějaké vrstevníky, které by pravidelně potkávalo?• Jak to vypadá tady s dopravou? Dostanete se, kam potřebujete?• Jak to vypadá s dostupností služeb – lékař, pediatr, lékárna, rodinné centrum, škola, volnočasové aktivity?• Jak daleko je škola?• Jaké služby nemáte a potřebujete je?• Zapojujete se do komunitního dění nebo do nějakých občanských seskupení (hasiči, sportovní kluby, atd.)	<ul style="list-style-type: none">• Je čtvrt', kde je bydlení rodiny považována za sociálně vyloučenou lokalitu?• Je v této lokalitě vyšší podíl kriminality?• Je v lokalitě vyšší výskyt návykových látek?• Jaká je nezaměstnanost v lokalitě?

Zdroj: Vyhodnocování potřeb dítěte a jeho rodiny; LUMOS - 2012

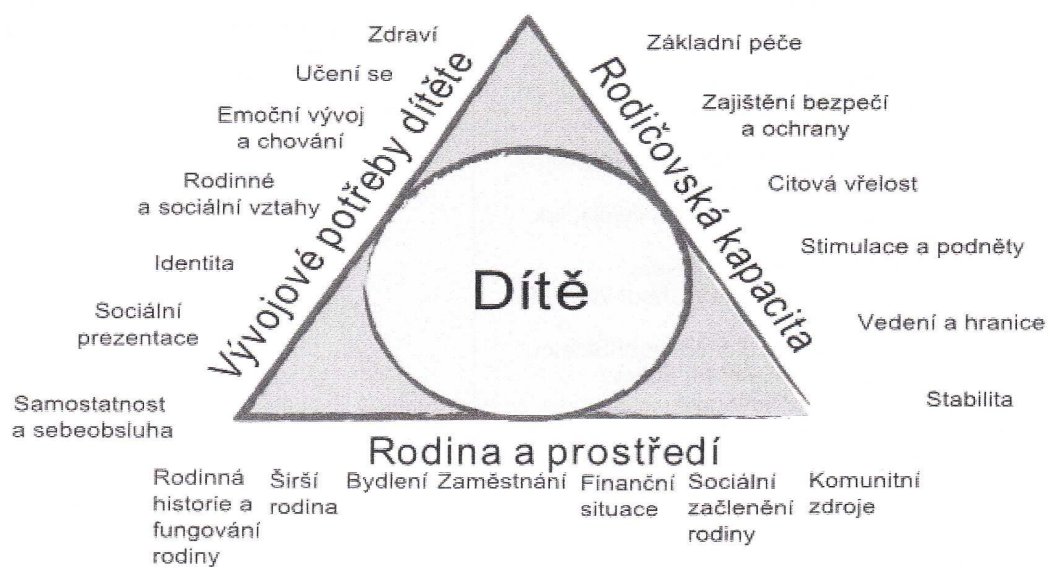
PŘÍLOHA P II: POTŘEBY DĚTÍ VE VĚKU 3-6 LET

PODROBNÉ VYHODNOCOVÁNÍ POTŘEB DĚTÍ

Podpůrný nástroj pro pracovníky

DÍTĚ VE VĚKU 3 – 6 let

Vyhodnocovací rámec

VÝVOJOVÉ POTŘEBY DÍTĚTE a RODIČOVSKÁ KAPACITA

1.1. Zdraví – vývojové potřeby dítěte

Zdravotní stav – aktuální a dlouhodobý zdravotní stav dítěte, růst, vývoj, tělesné a duševní prospívání, nemoci a postižení (včetně psychiatrických), úrazy. Zajištění pravidelné lékařské péče – praktický lékař, zubní lékař, další specialisté dle potřeby. Návštěvy u lékaře, preventivní lékařské prohlídky, očkování, hospitalizace, zdravotní doporučení. Strava, pitný režim, spánek a odpočinek, zrak a sluch, jemné motorické dovednosti, hrubé motorické dovednosti. Zdravotní rizika – kouření, alkohol, jiné návykové látky, obezita, anorexie, bulimie.

Podpůrné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co rád/a jíš? • Co ráda piješ? • Jak si čistíš zuby? • Chodíš k paní doktorce? • Bolí tě někdy něco? <p>Rodiče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dítě celkově prospívá? • Co všechno vaše dítě už umí? • Jak vaše dítě vidí, slyší? • Jak se vaše dítě v průběhu dne stravuje? Kdy dostává jídlo, jaké jídlo? • Jak vaše dítě pije? Kolik toho vypije, jak často pije? • Jak a kdy vaše dítě obvykle spí? • Spí vaše dítě pravidelně? Chodí vaše dítě spát po obědě? • Jak to má vaše dítě s nočníkem/toaletou? • Stává se, že se vaše dítě počůrá? • Bylo dítě řádně očkováno? • Má dítě nějaký trvalý/přetrvávající zdravotní problém? • Mělo dítě nějaká zranění? • Jaké nemoci dítě prodělalo? • Jak často dochází ke zranění vašeho dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • Jak dítě vypadá? • Odpovídá vývoj dítěte jeho věku? • Jak dítě reaguje v běžném kontaktu? Slyší, vidí? • Počůralo se dítě během vaší návštěvy? • Má dítě nějaká viditelná zranění? • Jsou na dítěti vidět nějaké známky nemoci? • Jak dítě jí? Pije? • Známky podvýživy • Známky obezity

1.2. Zdraví – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak vypadá den vašeho dítěte z hlediska jídla a pití? • Kdy a jakým způsobem dítě myjete/koupete? Nebo se myje samo? • Jak to vypadá u dítěte s čištěním zubů? • Oblékáte dítě/pomáháte dítěti s oblékáním/zvládá dítě obléknout se samo? • Jak často chodíte k dětskému lékaři? • Jak často chodíte k zubaři? • Jak zvládáte povinné očkování s dítětem? 	<ul style="list-style-type: none"> • Během vaší návštěvy – dostalo dítě nějaké jídlo, pití? • Je v lednici nějaké jídlo vhodné pro dítě? • Má dítě v koupelně svůj zubní kartáček? • Má dítě očkovací průkaz a v něm zaznamenaná povinná očkování? • Bylo dítě během návštěvy adekvátně a čistě oblečeno? • Je domov včetně postele dítěte čistý? • Má dítě své hračky, věci?

Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:

- Jak reagujete, když dojde ke zranění vašeho dítěte?
- Byli jste již někdy s dítětem v nemocnici či na pohotovosti z důvodu zranění?
- Umíte ošetřit běžná zranění dítěte – odřeniny, puchýře apod.?
- Máte doma lékárničku? Co obsahuje?
- Jak vypadá váš den doma s dítětem? Máte přehled, co vaše dítě dělá?
- Zůstává někdy dítě samo doma?
- Zraní se někdy dítě doma? Jak se to stává?

Otázky k citové vřelosti:

- Jak vnímáte váš vztah s dítětem?
- Když se dítě zraní, je pro vás snadné jej utišit?
- Kdo dokáže nejlépe uklidnit dítě, když je rozrušené?
- S kým tráví vaše dítě nejvíc času, když je vzhůru?

Otázky ke stimulaci a podnětům:

- Jak si hrajete s dítětem?
- Učíte dítě nové věci?
- Jaké činnosti vaše dítě baví?
- Jak často chodíte s dítětem ven?
- Podporujete, vedete dítě ke sportu a v aktivitách venku?
- Co venku děláte?
- Umí si dítě hrát samo?
- Hovoříte s dítětem o zdraví?
- Chodí vaše dítě do školky? Jak se mu tam líbí?

Otázky k vedení a hranicím:

- Kdy chodí dítě spát? Jak se to daří dodržet?
- Máte vymezená nějaká pravidla v oblasti stravování? Daří se vám je dodržovat?

Otázky ke stabilitě:

- Má dítě nějaký režim/pravidelnost – spánek, jídlo, koupel apod.
- Daří se takový režim dodržovat?
- Máte nějaké rituály s usínáním nebo u jídla?
- Starají se o zdraví dítěte oba rodiče?
- Chodíte s dítětem pravidelně k lékařům?
- Máte nějaké rituály s usínáním nebo u jídla?

- *Dbá rodič svým jednáním vůči dítěti, aby zabránil běžným úrazům?*
- *Vidíte v domácnosti dítěte nějaké známky násilí?*
- *Má dítě doma bezpečné hračky?*
- *Pravidelná onemocnění jsou vysvětlená a podložena vyjádřením lékaře.*
- *Poranění mají vysvětlení v nehodě.*
- *Mají známky na těle dítěte logické vysvětlení?*
- *Snaží se rodič svým jednáním vůči dítěti, aby zabránil běžným úrazům?*
- *Má dítě vlastní soukromý prostor?*

- *Přichází dítě k rodiči během rozhovoru?*
- *Když se dítěti během návštěvy něco nelíbí, hledá uklidnění u svých rodičů?*
- *Dokážou rodiče utišit dítě?*

- *Uplatnil rodič během návštěvy některé z pravidel, na která se ho ptáte při rozhovoru?*
- *Jak rodič zamezil nežádoucímu chování dítěte během vaší návštěvy?*
- *Kouří rodiče?*
- *Pijí alkohol?*
- *Byl během návštěvy dodržen čas na jídlo nebo spánek?*
- *Choval se rodič ve stejných situacích podobným způsobem?*
- *Bylo jeho chování pro dítě předvídatelné?*

2.1. Učení se – vývojové potřeby dítěte

Forma komunikace, mateřský jazyk, vyjadřování se, kladení otázek, odpovídání na otázky, naslouchání, reagování, porozumění, čtení a psaní. Jiné než verbální způsoby komunikace – znaková řeč, Brailovo písmo, makaton, piktogramy a symboly, VOKS a jiné.

Pochopení, odůvodnění a řešení problémů – schopnost pochopit a utřídit si informace, racionálně uvažovat a řešit problémy. Hry, příběhy, písničky, objevování, zkoumání, pozornost

Zapojení se do učení, přístup vzdělávání a zaměstnání, aktivní zapojení se a docházka, prospěch, přístup k odpovídajícím zdrojům. Pokrok u základních a klíčových dovedností, ambice.

Speciální vzdělávací potřeby – sociální znevýhodnění, poruchy učení, zdravotní postižení.

Podpůrné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none">• S čím si rád hraješ? Co tě baví?• Máš nějakou oblíbenou pohádku? Máš nějakou oblíbenou knížku?• Chodíš do školky? Líbí se ti tam? <p>Rodič:</p> <ul style="list-style-type: none">• Jak vypadá vaše komunikace s dítětem?• Co vaše dítě umí vyjádřit – slovně nebo jiným způsobem?• Jaká slova vaše dítě umí? Jaká je slovní zásoba dítěte?• Jak dítě reaguje na vaše pokyny?• Projevuje dítě zájem o hračky, hry, pohádky?• Jak si dítě hraje?• Jak dlouho je dítě schopno se soustředit na jednu věc?• Navštěvuje dítě mateřskou školku? Jak často? Bývá v ní i odpoledne?• Navštěvuje dítě nějaké kroužky?	<ul style="list-style-type: none">• Komunikuje dítě přiměřeně svému věku? Má dítě nějakou vadu řeči?• Sledujte slovní zásobu dítěte• Hraje si dítě na úrovni odpovídající jeho věku?• Reaguje dítě během vaší návštěvy na pokyny rodičů?• Pozorujte jemné a hrubé motorické dovednosti dítěte• Je dítě školně zralé? (Pro předškoláky)

2.2. Učení se – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none">• Chodí dítě do školky? Jak se mu tam líbí? Bavíte se o jeho chování s učitelkami ve školce? Jak je hodnoceno?• S jakými hračkami si dítě hraje?• Kdy a o čem mluvíte s dítětem?• Vídá se vaše dítě s dalšími dětmi? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none">• Kdo vyzvedává dítě ve školce? Chodí někdy do/ nebo ze školky samo?• Kde si dítě v domácnosti rádo hraje?• Kde si dítě venku rádo hraje?• Jak vypadají vaše procházky, cesty do školky apod.?• Kdo všechno o dítě pečuje a hraje si s ním?	<ul style="list-style-type: none">• Má dítě své hračky, které jsou bezpečné a adekvátní jeho věku?• Je místo na hraní pro dítě bezpečné? Včetně příp. zahrady?

<p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Za co dítě oceňujete? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Máte s dítětem nějaké společné aktivity jako např. čtení/vyprávění pohádek, hraní her apod.? • Čtete dítěti nahlas? Jak často? • Jak dítě reaguje na nová místa? Má zájem je prozkoumávat? • Navštěvuje dítě nějaké kroužky? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chodíte s dítětem včas do školky? • Daří se vám najít si nerušený čas na hraní si s dítětem? Jak často? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Máte s druhým rodičem stejný názor na rozvoj dítěte? • Jak často se věnujete hraní s dítětem? • Daří se vám uchovávat hračky dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vidíte rodiče ocenit své dítě za něco? • Reaguje rodič na snahu dítěte komunikovat? • Podporuje rodič dítě v nějaké činnosti? • Jsou hračky dítěte v dobrém stavu?
--	---

3.1. Emoční vývoj a chování – vývojové potřeby dítěte

Rané citové vazby, celkové emoční nastavení, sebedůvěra, vztahy s dospělými, vztahy s vrstevníky, temperament, empatie, aktuální emoční stav.

Traumata, psychické potíže, zvládání stresových situací, pocity izolovanosti a samoty, strach, obavy.

Životní styl, příslušnost k subkultuře, pozitivní faktory v chování, respektování hranic a pravidel, sebeovládání, chování ve vztahu k vrstevníkům a ve vztahu k dospělým, lehkomyšlné nebo impulzivní chování, zneužívání návykových látek, asociální chování, sexuální projevy, delikventní chování, násilné a agresivní chování, neklid a hyperaktivita, roztržitost, udržení pozornosti, soustředění, riskování, sebepoškozování.

Podpůrné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se máš? • Čemu se směješ? • Kvůli čemu brečíš? • Zlobíš se někdy? Kvůli čemu? A co pak děláš? • Ke komu se rád přitulíš? <p>Rodiče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaká je obvyklá nálada dítěte? • Když dítě pláče, jak ho utišíte? • Bývá dítě ostražitě/úzkostné? V jakých situacích? • Vyskytují se u dítěte záchvaty vzteku delší než 15 minut? Jak často? • Jak se dítě zapojuje do her s osobami, které zná? 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaká je nálada dítěte? Jaká byla při minulé návštěvě? • Vzteká se dítě během návštěvy? Co se děje při záchvatu vzteku a co po něm? Jak reagují rodiče? • Jak dítě reaguje na vaši návštěvu (na osobu, kterou nezná)? • Má dítě nějaké agresivní projevy vůči osobám, hračkám, vůči sobě? • Dítě bylo během rozhovoru zaražené, odpovídalo jednoslovně.

- Jak se dítě chová v přítomnosti dalších dětí?
- Projevuje se někdy dítě vůči jiným agresivně (kouše, štípe, škrábe...)?
- Jak dítě v noci spí?
- Věří dítě dospělým, které zná?
- Způsobuje si dítě samo zranění (např. se škrábe, bouchá hlavou apod.)?

3.2. Emoční vývoj a chování – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak řešíte případné neshody mezi sebou? • Je řešení neshod přítomno dítě? • Je dítě někdy svědkem nějakého násilí či agrese v rodině či okolí? • Střídají se u vašeho dítěte nálady? • Mívá vaše dítě záchvaty vzteku? • Bývá dítě přecitlivělé, smutné? • Má dítě nějaké osobní věci, které má rádo? • Umí se o věci rozdělit s sourozenci/kamarády. • Má dítě nějaké výchovné problémy ve školce nebo jinde? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je někdy dítě ponecháno v péči osoby, kterou dítě nezná? • Dostane dítě někdy pohlavek nebo na zadek? • Jaké tresty používáte na dítě, když zlobí? • Vyhledali jste někdy pomoc, protože jste nezvládali chování dítěte? • Víte vždycky, kde dítě je? • Sebepoškozuje se dítě (škrábání, řezání, nárazy hlavy)? • Trápí jiné děti? • Bere jim věci? • Jaké tresty používáte na dítě, když zlobí? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co dělá dítě, když je smutné/rozrušené? • Jak na to reagujete? • Je dítě někde vystaveno kritice/nepřátelství? • Mazlíte se/objímáte se s dítětem? • Je dítě rádo s vrstevníky? • Je dítě rádo s vámi? • Rozumíte tomu, co dítě prožívá? • Povídáte si s dítětem o jeho starostech a obavách? • Mazlíte se/objímáte se s dítětem? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jsou neshody mezi dítětem a rodičem řešeny nenásilnou cestou?</i> • <i>Došlo během návštěvy ke konfliktu mezi sourozenci.</i> • <i>Milují rodiče dítě bez výhrady (bez podmínek)</i> • <i>Dochází během návštěvy k fyzickým trestům nebo je dítěti fyzickým trestem vyhrožováno?</i> • <i>Zohledňují rodiče city dítěte při jednání s ním?</i> • <i>Je dítě utišeno rodičem, když je rozrušené?</i> • <i>Je dítě během vaší návštěvy rodičem podrobena kritice?</i> • <i>Vnímáte v rodině nějaké emocionální napětí?</i> • <i>Proběhl během návštěvy nějaký fyzický kontakt mezi rodičem a dítětem?</i>

<p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak podporujete dítě, aby si hrálo s ostatními dětmi? • Podporujete dítě ve vyjádření emocí? • (Smutek, radost, strach, láska, obava.) • Jak se vám daří řešit případné spory s partnerem v přítomnosti dítěte? • Podporujete dítě, aby se dělilo se sourozenci/kamarády? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaké výchovné metody na dítě používáte (tresty, zákazy, povzbuzení, motivace...)? • Jak dítě zvládá citově vypjaté situace? Jak mu v takových chvílích pomáháte? • Hraje si někdy dítě ve vaší blízkosti, když vykonáváte domácí práce? • Uklízí si dítě své hračky? • Pomáhá vám s nějakými domácími pracemi? • Říkáte dítěti o tom, jaké problémy musíte zrovna řešit? • Je dítě přítomno, když s partnerem/dalšími osobami řešíte složitou situaci nebo nějaký problém/konflikt? • Máte nastavená rodinná pravidla pro chování? Podílelo se dítě na jejich vytváření? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shodnete se oba rodiče/pečovatelé v uplatňování výchovných metod vůči dítěti? • Liší se někdy vaše reakce na chování dítěte? • Podporujete druhého rodiče/pečovatele v jeho výchovných postupech a reakcích na chování dítěte? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Dávali rodiče dítěti prostor pro jeho vyjádření.</i> • <i>Podporovali ho, aby se vyjádřilo.</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jaké používají rodiče výchovné metody? Jsou v souladu s tím, o čem hovoří při rozhovoru s vámi?</i> • <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jsou reakce rodičů na chování dítěte během vašich návštěv konzistentní? Jsou stále stejné?</i>
---	---

4.1. Rodinné a sociální vztahy – vývojové potřeby dítěte

Stabilní a vřelé vztahy se členy rodiny, včetně sourozenců a širší rodiny, vztahy s vrstevníky, vztahy s širší komunitou. Schopnost empatie a schopnost budování vztahů, pomoc druhým. Míra zapojení se do negativních vztahů.

Podpurné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kdo patří do tvé rodiny? Koho máš rád? • Jak si hraješ se svým bratrem/sestrou? • Jak často vídáš druhého rodiče (rozvedení rodiče), jak často babičku a dědu? • Máš nějaké kamarády ze sousedství? A máš nějaké kamarády ve školce? • Chodí kamarádi k tobě domů na návštěvu a ty k nim? • Stěhovali jste se někdy do jiného města, bytu, domu? <p>Rodiče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaké jsou vztahy v rodině? • Jaké má dítě vztahy se svými sourozenci? • Jak se dítě chová ve vztahu k jiným dětem? • Jaký má dítě vztah ke zvířatům? • Umí si dítě hrát se svými vrstevníky? • Chová se dítě jinak ke známým lidem ve srovnání s cizími lidmi? • Jak se dítěti daří navazovat vztahy ve školce? • Stěhovali jste se někdy? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Je dítě uvolněné v přítomnosti rodičů?</i> • <i>Ukazuje dítě citovou vazbu k rodičům?</i> • <i>Chová se dítě hezky k jiným dětem, zvířatům?</i> • <i>Kdo všechno je v rodině, domácnosti přítomen.</i> • <i>Pozorujte interakce mezi všemi přítomnými v domácnosti.</i> • <i>Jak reaguje dítě na vás.</i> • <i>Ukazuje dítě citovou vazbu k rodičům?</i> • <i>Jak se chová dítě k sourozencům?</i>

4.2. Rodinné a sociální vztahy – rodičovská kapacita

Podpurné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kdo všechno o dítě pečuje? Jaký má dítě k těmto osobám vztah? • Máte někoho na hlídání? • Daří se vám vytvářet dobrý vztah s dítětem? • Kolik času s dítětem trávíte? Máte pocit, že máte dostatek společného času? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak spolu vycházejí při hře sourozenci? Perou se někdy děti? • Co děláte, když si děti (při hře) ubližují? Jak reagujete? • Je někdy dítě svědkem nějakého násilného chování? • Kdo dítě hlídá, když nejste přítomni? • Bylo někdy dítě samo přes noc doma? • Znáte kamarády svého dítěte a jejich rodiny? • Bylo někdy dítěti ublíženo někým z rodiny? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Podporuje chování rodičů vůči dítěti rozvoji silného pozitivního vztahu s dítětem?</i> • <i>Jak se chovají sourozenci k dítěti?</i> • <i>Sledují rodiče interakce mezi dítětem a sourozenci?</i> • <i>Může být dítě svědkem sexuálního chování dospělých?</i>

<p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se vám daří podporovat dobré vztahy v rodině? • Setkáváte se/jste v kontaktu s členy širší rodiny? • Slavíte společně nějaké svátky? • Máte přátele, kteří jsou s rodinou a dítětem v kontaktu? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Navštěvujete jiné rodiny s dětmi? Jaké tam panují vztahy? • Jsou vztahy těchto lidí pro dítě srozumitelné? • Může si dítě pozvat své kamarády domů? • Může jít dítě ke svým kamarádům na návštěvu? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dítě zvládá kontakt se svými vrstevníky? • Jak zabraňujete násilí mezi dětmi? • Vedete dítě k tomu, aby konflikty řešilo dohodou? • Jak dítě zvládá kontakt/konflikt se svými vrstevníky? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je dítě v dlouhodobém stabilním kontaktu s alespoň jednou osobou? • Kdo zajišťuje péči v intimní hygieně dítěte? • Jak je dítě v kontaktu s rodičem, se kterým nebydlí? • Jak daleko máte k příbuzným? • Měnilo dítě někdy školku? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Poskytují vztahy rodičů dobrý příklad dítěti?</i> • <i>Podporují rodiče láskyplné vztahy?</i> • • • <i>Je dítě podporováno/je dítěti zabraňováno v násilném chování?</i> • <i>Jak se rodič chová v sourozeneckém sporu?</i> • <i>Existuje stabilní vzorec péče v každodenním životě dítěte?</i>
---	--

5.1. Identita a sociální prezentace – vývojové potřeby dítěte

Vnímání a uvědomování si sebe sama, pozitivní obraz sama sebe, sebedůvěra, znalost vlastní a rodinné minulosti, pocit sounáležitosti s rodinou, jinými sociálními skupinami, uvědomování si příslušnosti k pohlaví, etniku, národnosti, kultuře, víře, příslušnost k subkultuře, zkušenosti s diskriminací z důvodu rasy, náboženského vyznání, věku, pohlaví, sexuální orientace nebo postížení.

Sebeprezentace, ambice; sebedůvěra dítěte a náhled na vlastní pokroky, motivace, vytrvalost. Místo ve skupině vrstevníků.

Podpůrné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se jmenuješ? A znáš i svoje příjmení? • Kolik ti je? • Co umíš dobře? Co ti jde? <p>Rodiče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zná dítě své jméno, věk, pohlaví? • Odlišuje dítě samo sebe od dalších osob? (přiměřeně věku) • Je dítě pyšné na své úspěchy? • Má dítě na sebe pozitivní pohled? • Zná dítě vaši celou rodinu a její historii? Zná dítě příběhy ze svého života, když bylo menší? • Jak dítě vnímají v mateřské školce? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Projevuje dítě během návštěvy hrdost na něco, co zvládlo?</i> • <i>Reaguje dítě na oslovení svým jménem?</i> • <i>Jak se vymezuje dítě vůči svým sourozencům?</i> • <i>Je jazyk a chování dítěte během návštěvy společensky vhodné?</i> • <i>Má dítě svůj pokoj, své hračky?</i> • <i>Je dítě přehnaně přátelské/nedůvěřivé vůči cizím lidem (např. vám)?</i>

5.2. Identita a sociální prezentace – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak dítěti říkáte vy a jak lidé ve vašem okolí? • Jak se vám daří udržovat oblečení dítěte čisté? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daří se vám vysvětlovat dítěti, kdo je důvěryhodný a kdo je cizí? • Máte pro dítě dostatek vhodného oblečení? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je něco, na co jste u svého dítěte pyšní? <p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak podporujete sebevědomí dítěte? • Je dítě v kontaktu s dalšími členy rodiny (druhý rodič, prarodiče). • Účastní se dítě soutěží, společenských akcí, např. karnevaly, dětské diskotéky? • Chodí k vám domů nějakí kamarádi dítěte? Chodí dítě na návštěvu k nějakým kamarádům? • Chodí dítě do školky? <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chápe dítě rozdíl mezi sebou a ostatními lidmi? • Chápe dítě rozdíl mezi svými věcmi a věcmi jiných lidí? • Jak se dítě chová na veřejnosti? Jak na to reagujete vy? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak se dítě cítí v rámci rodiny? • Účastní se dítě rodinných setkání a slavností? • Jaké máte vztahy se sousedy vy a vaše dítě? • Účastníte se na akcích místní komunity? • Navštěvuje dítě školku pravidelně? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Má dítě čisté oblečení?</i> • <i>Používají všichni členové rodiny stejné jméno pro dítě? Nebo ho každý oslovuje jinak?</i> • <i>Odpovídá oblečení dítěte jeho věku, pohlaví, kultuře a náboženství, příp. jeho postižení?</i> • <i>Projevují rodiče lásku k dítěti?</i> • <i>Projevují rodiče hrdost nad dítětem?</i> • <i>Je respektována snaha dítěte o nezávislost? (přiměřeně jeho věku)</i>

6.1. Samostatnost a sebeobsluha – vývojové potřeby dítěte

Základní dovednosti v oblasti sebeobsluhy – hygiena, stravování, oblékání, úklid, vyřizování běžných záležitostí.
Dovednosti v oblasti sebeobsluhy a samostatnost, znalost vlastních práv a povinností, objevování vlastních hranic a limitů, schopnost požádat o pomoc, schopnost odmítnout, rozhodování a uvědomění si důsledků, plánování osobního života, dovednost obstat v různých sociálních rolích, pozitivní odpoutávání se od rodiny.

Podpůrné otázky pro rozhovor s dítětem a s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Dítě:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Umíš se sám/sama obléci? • Zavazuješ si sám/sama tkaničky? (pro předškoláky) • Umíš jíst příborem? • Myješ se celý sám/sama? • Umíš si sám/sama umýt ruce? • Čistíš si sám/sama zuby? • S čím potřebuješ pomoci? <p>Rodiče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co všechno zvládá dítě samo? • Jak dítě zvládá každodenní činnosti – čištění zubů, mytí, oblékání? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Obléká se dítě samo?</i> • <i>Jí dítě samo?</i> • <i>Myje se dítě samo?</i>

6.2. Samostatnost a sebeobsluha – rodičovská kapacita

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<p>Otázky k základní péči:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak probíhá oblékání dítěte? (Obléká se samo/s dopomocí/oblékáte ho vy?) • Jak probíhá jídlo? • Rozhoduje dítě o některých svých věcech samo? • S čím potřebuje pomoci? <p>Otázky k zajištění bezpečí a ochrany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Necháváte dítě zkoušet si úkony, které samo ještě neumí? <p>Otázky k citové vřelosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jak prožíváte, když se dítěti povede něco nového? 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jak probíhá oblékání dítěte z hlediska samostatnosti?</i> • <i>Jak probíhá jídlo a pití dítěte z hlediska samostatnosti?</i> • <i>Jak reagují rodiče na situaci, když se dítěti podaří něco bez dopomoci (např. obléknout kalhoty, boty apod.)</i>

<p>Otázky ke stimulaci a podnětům:</p> <ul style="list-style-type: none">• Podporujete dítě v tom, aby zkoušelo dělat věci samo? Máte na to čas?• Podněcujete dítě, aby samostatně vykonávalo nějaké úkoly nebo domácí práce? (např. donést předmět z jiného pokoje, jít se samo umýt, utřít nádobí, vyluxovat apod.) <p>Otázky k vedení a hranicím:</p> <ul style="list-style-type: none">• Když má dítě zkusit splnit nějaký úkol samo, jak se vám daří vysvětlit mu ho?• Respektujete názor, přání dítěte? <p>Otázky ke stabilitě:</p> <ul style="list-style-type: none">• Je dítě schopno samostatně dodržovat pravidelné činnosti?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Má dítě možnost zkoumat nějaký prostor/nějaké předměty samostatně bez pomoci rodičů?</i>
--	---

RODINA A PROSTŘEDÍ

1. Rodinná historie a fungování rodiny

Velikost a složení rodiny, kulturní zázemí rodiny, fungování rodiny, včetně rituálů, atmosféra v rodině, vztah rodiny ke vzdělání. Historie rodiny – zdroje pomoci, zvládání krizových situací, nemoci, úmrtí blízké osoby, násilí, zneužívání návykových látek, trestná činnost, chybějící rodič, rozpad vztahu, zdravotní stav pečujících osob v rodině, zneužívání.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo všechno tvoří rodinu dítěte? Jaké máte mezi sebou vztahy?• Jak jste vyrůstali vy? Co bylo ve vašem dětství důležité? (otázka na rodiče)• Prožívají některé z blízkých osob významné problémy či obtížné situace?• Vyskytuje se v rodině trestná činnost, závislosti, zneužívání návykových látek, domácí násilí?• Je někdo z rodiny dle vašeho názoru rizikem pro dítě? Ohrožuje někdo zdravý vývoj dítěte?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Sledujte neverbální projevy rodičů při tom, když hovoří o různých členech rodiny, můžou vám tak prozradit více o svých vztazích.</i>

2. Širší rodina

Formální a neformální podpůrné sítě v rámci širší rodiny a dalších osob; role a odpovědnost širší rodiny v rámci zajištění potřeb dítěte.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo tvoří širší rodinu, s kterými příbuznými se vídáte? Jaké jsou jejich vztahy s dítětem?• Kdo další je pro dítě důležitý? Jaký mají tyto lidé vztah k dítěti? Jaký vztah má k těmto lidem dítě?• O kom dítě rádo mluví? Na koho se dítě těší?• S kým si vy sami můžete promluvit, kdo vám pomůže s péčí o dítě?• Kdo je pro vás oporou?• Můžete se na někoho z širší rodiny obrátit s žádostí o pomoc?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Jsou v domácnosti další osoby, na které dítě významně reaguje?</i>• <i>Vyskytují se některé osoby často v rozprávění rodičů či dítěte?</i>

3. Bydlení

Druh bydlení, vybavení domácnosti, vlastnický vztah, prostor pro dítě v rámci bytu, možnost soukromí.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak vám vyhovuje bydlení? Odpovídá vašim potřebám?• Daří se vám v daném ubytování dobře zabezpečovat potřeby dítěte?• Máte doma vše, co potřebujete?• Jak se vám daří udržovat pořádek? Jak často uklízíte?• Cítíte se doma bezpečně?• Máte doma vy i vaše dítě dostatek soukromí?• Stěhovali jste se někdy?• Jak často se stěhujete?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Je domov a jeho bezprostřední okolí bezpečné pro dítě?</i>• <i>Má domov základní vybavení – nezávadnou vodu, topení, vybavení pro vaření, sklad na jídlo, prostor na spaní?</i>• <i>Je byt čistý bez zápachu?</i>• <i>Je čistý dětský pokoj či prostor vyhrazený pro dítě, včetně jeho postýlky?</i>

4. Zaměstnání

Kdo z domácnosti pracuje, jaký je jeho pracovní režim a jaké proběhly změny v pracovním zařazení Jaký má vliv pracovní činnost pečujících osob na dítě.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Kdo z rodiny je zaměstnaný? O jaké zaměstnání se jedná, jaká je pracovní doba?• Jak dlouho zaměstnání trvá? Jaké byly změny v oblasti zaměstnání?• Kdo je v rodině nezaměstnaný a proč? Hledá si nezaměstnaný práci? Jak to probíhá? Jak se to daří?	<ul style="list-style-type: none">• <i>Odpovídá zmíněná pracovní doba či aktivity zaměřené na hledání zaměstnání realitě? Není přítomen rodič, který by měl být v zaměstnání?</i>

5. Finanční situace

Finanční aspekty – dlouhodobý příjem domácnosti, nárok rodiny na dávky a pobírání dávek rodinou, příjem potřebný k zajištění potřeb rodiny, způsoby, jak rodina s příjmem nakládá, dluhy rodiny.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak vycházíte v domácnosti s penězi?• Máte dostatek peněz na zajištění potřeb rodiny?• Daří se vám hradit všechny výdaje z příjmů?• Máte nějaké dluhy? Jak se vám daří je splácet?• Pobíráte nějaké sociální dávky? Proč ano/ne?	

6. Sociální začlenění rodiny a komunitní zdroje

Charakteristiky obce/čtvrti - úroveň kriminality, znevýhodnění, zaměstnanost, velké rozšíření zneužívání/prodeje návykových látek, sociální status rodiny.

Dostupnost základního vybavení obce, doprava, škola, obchody, volnočasová zařízení, lékaři, kostely nebo jiné modlitebny, podpůrné sociální a jiné služby. Míra jejich využití rodinou.

Podpůrné otázky pro rozhovor s rodiči/pečovateli	Témata k pozorování
<ul style="list-style-type: none">• Jak se vám žije v této obci/čtvrti?• Je okolí vhodné pro dítě?• Jaké máte vztahy se sousedy?• Vídáte se v sousedství s někým?• Vídáte se s někým s dětmi? Má vaše dítě v okolí nějaké vrstevníky, které by pravidelně potkávalo?• Jak to vypadá tady s dopravou? Dostanete se, kam potřebujete?• Jak to vypadá s dostupností služeb – lékař, pediatr, lékárna, rodinné centrum, škola, volnočasové aktivity?• Jaké služby nemáte a potřebujete je?	

Zdroj: Vyhodnocování potřeb dítěte a jeho rodiny; LUMOS - 2012